CELAN

AHMET CEMAL

CELAN

Kavram Yayınları
73
Kavram Yeryüzü Şairleri 16
Birinci Basım: Ekim 1995

Katkılarından dolayı Avusturya Kültür Ofisi'ne teşekkür ederiz.

Dizi editörü: Erdal Alova
Tasarım: Sadık Karamustafa
Yayım hakları Kavram'dadır.
Yayınevinin yazılı izni olmadan, şiir ve yazılardan
hiçbir biçimde alıntı yapılamaz, seçkilerde kullanılamaz.
ISBN 975 366 067 7

Dizgi: Kavram, Baskı ve cilt: Numune
Türkiye Genel Dağıtımı: DADA
tel: (0212) 249 51 10/11, fax: 251 44 49
Kavram, Billurcu Sok. 3/3 Beyoğlu İstanbul
tel: (0 212) 244 02 85, fax: 245 25 22

PAUL CELAN

Bütün Şiirlerinden Seçmeler

AHMET CEMAL

KAV
RAM

İÇİNDEKİLER

Paul Celan: Parçalanmış Yaşamın
Estetiği *Ahmet Cemal* **11**

GELİNCİK VE HATIRALAR'dan
(1952)
Kristal **35**
Yanık İzi **36**
İçki Kupaları **37**
Yolculuklarda **38**
Gölgedeki Bir Kadının Şansonu **39**
"Yalnızım küllerin çiçeklerini
yerleştiriyorum" **41**
"Geceleri, başladığında..." **42**
Bütün Bir Yaşam **43**
"İlk içen ben oluyorum..." **44**
"Uçtu güvercinlerin en beyazı..." **44**
Uzaklara Övgü **45**
Çölde Bir Şarkı **46**
"Boşuna Yürekler
Çiziyorsun Cama" **47**
Mum Işığı **48**
Ellerin Zamanlarla Dolu **49**
Yarım Gece **50**
Saçların Denizin Üzerinde **51**
Ölüm Fügü **52**
Gecede Işık Demeti **54**
Senden Bana Uzanan Yıllar **55**
Geç ve Derin **56**
Corona **58**
Sonsuzluk **59**
Sus **60**
Beni de Kat Acılara **61**

EŞİKTEN EŞİĞE' den (1955)
Paul Eluard'ın Anısına **65**
Burada **66**
Bu Akşam da **67**
Zaman Kırmızısı Dudaklarla **68**
Argumentum E Silento **70**
Bağbozumcuları **72**
Duydum ki **73**
İkili Kişilik **74**
Uzaklıklar **75**
Sen de Konuş **76**
Nerede Buz Varsa **77**
François İçin Mezar Yazıtı **78**
Bizim İçin Saatleri Sayan **79**
Sözcüklerin Akşamı **80**
Zamanın Gözü **81**
Boş Mezar **82**

DİLİN PARMAKLIKLARI' ndan (1959)
I **85**
Bir Resmin Altında **88**
Dönüş **89**
Aşağıda **90**
Çiçek **91**
Dilin Parmaklıkları **92**
Bir Gün Ve Bir Gün Daha **93**
Mektup ve Saat İle **94**

KİMSENİN GÜLÜ' nden (1963)
"İçlerinde toprak vardı," **97**
"Onca yıldız uzatmışlardı" **98**
Mezmur **99**
"Bambular kestim" **100**

NEFESDÖNÜMÜ' nden (1967)
"Rahatça karlarla" **103**
"Geleceğin kuzeyinde akan" **103**

"Geç kalmış yüzünün önünde" **104**
"Durmak gölgesinde" **105**
"Saydam güneşler" **105**
"Ellerimin derisinin altına dikilmiş" **106**
"Kapkara" **107**
Prag'da **108**
"Sen yattığında" **109**
"Sözcüklerin duvarından" **110**
"Akşamları" **111**
"Yazılan, mağaraya dönüşürken" **112**
"Ufalanmış sözcüklerle avucunda" **113**
"Bir gürültü: hakikatin" **113**
"Karatavukların, akşamları" **114**

SONYAZ GÜNEŞLERİ'nden (1968)
"Boşlukta bir ısırık izi" **117**
"Gürültüler arasında, tıpkı
başlangıcımızda" **117**
"Sonsuzluklar, üzerinden" **118**
"Yağmura boğulmuş salın üstüne" **118**
"Sen ölümümdün" **119**
"Enkaza dönmüş tabular" **119**

KARANLIK YASAĞI'ndan (1970)
"Kalıntıları, duyulanlarla
görülenlerin" **123**
"Geceye dalmak, yardıma hazır" **124**
"Çoktan uzanmıştık" **124**
"Kayıp uzaklaş" **125**
"Nasıl da ölmektesin bende" **125**
"Üstü yazılmamış" **126**
"Dua eden eli" **126**
"Sonsuzluklar geçti" **127**

KAR SESİ'nden (1971)
"Duydum ki çiçek açmış balta" **131**

"Bir yaprak, ağaçsız" **131**
"Taşların atılması böceklerin arkasından" **132**
"Bir süre konuğu olacağım" **132**
"Tarla faresinin sesiyle" **133**

KISA YAŞAMÖYKÜSÜ **135**
ŞİİR ADLARI DİZİNİ **137**
İLK DİZE DİZİNİ **139**
KISA BİBLİYOGRAFYA **143**

PAUL CELAN: PARÇALANMIŞ YAŞAMIN ESTETİĞİ

Bir zamanlar Anna Seghers ile Georg Lukàcs arasında patlak veren "gerçekçilik tartışması"nın odak noktasını, yüzyılımızda sanatın hâlâ gerçekliği bir bütün olarak yansıtma olanağının bulunup bulunmadığı sorusu oluşturuyordu. Lukàcs, bu soruyu olumlu yanıtlarken, Seghers artık "parçalanmamış gerçeklik" diye bir şeyin kalmadığı, bu nedenle herhangi bir gerçekliği yaratma peşindeki sanatın tek yapabileceğinin, parçalanmışlığı açık biçimde sergileyecek parçaları seçebilme ustalığını göstermesi olabileceği görüşündeydi. Seghers'in bu görüşü, iki dünya savaşının ve tarihin gördüğü en büyük soykırımın ardından, hangi alanda olursa olsun, gerçekliklerden artık eski kesinliklerin ölçütleri doğrultusunda söz edilemeyeceği inancından kaynaklanıyordu.

Sözü edilen savaşların ve soykırımın etkileri yalnızca bu olaylar sırasında değil, fakat aradan onyıllar geçtikten sonra da varlığını korumuş, kimi sanatçılar ve yazarlar, savaştan yıllar sonra yaşamlarını, savaşın yol açtığı yıkımların üstesinden gelemedikleri için, kendi elleriyle noktalamışlardır. Georg Trakl, içine zaten hiç girmediğini, doğmadığını varsaydığı bir yaşama Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başından, bir askeri hastanede son vermiş, Stefan Zweig ise ikinci büyük savaşın ortalarında, sığındığı Brezilya'da güvenlik içersindeyken ve bir devlet konuğu gibi ağırlanırken, savaştan sonraki olası dünyada yapabileceği bir şey kalmadığı inancıyla intiharı seçmiştir. Buna karşılık yine

Orta Avrupalı bir yazar olan Jean Améry, ölüm kamplarında bile sağ kalabilmişken, savaştan yıllar sonra "üstesinden gelemediği bir geçmişin" etkisiyle yaşamaktan vazgeçmiştir. İlkgençlik yıllarının, Nazi askerlerinin doğduğu kent olan Klagenfurt'a girdiklerini gördüğü an yıkılıp gittiğini söyleyen Ingeborg Bachmann, yine savaştan yıllar sonra Roma'da, intihar olma olasılığının çok ağır bastığı bir ölümle yaşam sahnesinden ayrılırken, çalışma kamplarından ve gettolardan sonra sağ kalmayı başarabilmiş şairlerden Paul Celan, İkinci Dünya Savaşı'ndan çeyrek yüzyıl sonra, 1970 Mayıs'ında, Paris'te, kendini Seine nehrine atarak yaşamını noktalamıştır.

Aradan geçen yıllar boyunca gerek Orta Avrupa'da, gerekse dünyanın başka bölgelerinde yaşanan deneyimler, kimi çevrelerce genellikle "karamsar" yazarlar ve şairler diye nitelendirilen bütün bu adların yaşam karşısındaki tutumlarını karamsar olmaktan çıkarıp, korkutucu bir gerçekçiliğe dönüştürmüştür. Son olarak ikibinli yıllara pek az kala Bosna-Hersek'te yaşanmakta olanlar, iki büyük savaşın ve dev boyutlardaki bir soykırımın ardından insanlığın insanlığını yeniden bulabilmesinin çok zor olduğunu söyleyip, sanatın herhangi bir şeyi kurtarabileceğini de artık kuşkuyla karşılamaya başlamış olan bu yazarları ve şairleri ne yazık ki bütünüyle haklı çıkarmış, gerçekliğin Seghers'in vurguladığı parçalanmışlığı, yaşadığımız yüzyılı tamamlarken karşımızda artık insanlığın ve insanı insan kılan bütün değerlerin parçalanmışlığı olarak belirginleşmiştir.

*

Parçalanmışlık yaşantısı, gerçekte 20. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle Orta Avrupa'nın yaşadığı siyasal parçalanmanın sanata yansımasından ve bu kez sanat düzleminde bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmasından başka bir şey değildir. Yüzyılımızın başına kadar hemen bütün Orta Avrupa halklarını çatısı altında tutan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküş belirtilerini –elbet algılamayı becerenler için– daha 1870'lerde sergilemeye başlaması, aynı dönemlerde ulusçuluk akımlarının, merkezi o-

toritelerin zayıflaması nedeniyle, ırkçılığın da çanlarını çalmaya koyulması, 1914'de Avrupa devletlerinin Birinci Dünya Savaşı'na –başlangıçta– birkaç haftada, en çok birkaç ayda bitecek, neredeyse neşeli bir serüven gözüyle bakmaları ve bu konuda kimi aydınların uyarılarına kulak asmamaları –bütün bunlar, daha sonra yazımızın girişinde sözünü ettiğimiz parçalanmışlığı ve insandan uzaklaşmayı doruğa çıkaracak olan İkinci Dünya Savaşı'nın temellerini attı.

Yazarlar arasında, bu tehlikeli belirtilere daha ilk dünya savaşından önce dikkati çekmek için yükselen sesler eksik değildi. Bunlardan biri olan Thomas Mann –ki, Almanya'nın birinci Dünya Savaşı'na girmesinden yanaydı– 1907 yılında, Yahudilerle ilgili bir soruşturmaya verdiği yanıtta şöyle demektedir: "...Ben Yahudi değilim; ama herhangi bir ırkçılık şovenizminden yana çıkmaya ne hakkım, ne de isteğim var... kesin inancım şu ki, Siyonistlerin düşledikleri bir Avrupa'dan büyük göç hareketi, Avrupa'mızın başına gelebilecek en büyük felaket olur. Adına Yahudilik denen ve Avrupa kültürünün onsuz olunamayacak bir itici gücünü oluşturan bir faktörün bugün hâlâ ve üstelik bu faktörü onca gereksinen Almanya'da düşmanca, karşı çıkıcı bir tutumla tartışma konusu yapılması, bana böyle bir tartışmaya tek bir sözcükle bile katkıda bulunmamı olanaksız kılacak kadar kaba ve zevksiz geliyor..."[1]

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıl intihar eden Avusturyalı şair Georg Trakl, çoğu kez son derece kişiselmiş izlenimini bırakan –çoğu kez de gerçekten öyle olan– kişisel çıkmazları çerçevesinde, bir çöküş döneminin bütün belirtilerini ancak hastalıklı ruhlara özgü bir duyarlıkla algılamış ve dizeleriyle bu çöküşün gerek haberciliğini, gerekse tanıklığını çok güçlü biçimde yapmıştı.[2] Örneğin şairin "Geceye Şarkı" adlı şiirinden alınma şu dizelerde, insan yönünden, dahası varlık gerekçesinden yoksun kılan bir zamanın çizimleri çok açıktır:

> Bir nefesin gölgesinden doğma bizler
> Dolanıp durmaktayız terk edilmişliklerde

Bizler, yani sonrasızlıkta yitirilenler,
Kurbanlarız, adandıklarımızı bilmezcesine.

.....

Hedefi olmayan yolcularız bizler,
Bulutlarız, rüzgârlarda dağılan,
Ya da ölümün soğuğunda üşüyen çiçekler,
Yerimizden kopartılmayı beklemekteyiz.

Yine Trakl'ın "Çingeneler" adlı şiiri ise, sanki gerek iki büyük dünya savaşında, gerekse sonraki savaşlarda yerlerinden yurtlarından olup, ne ölçüde yaşam olduğu bilinmeyen bir başka yaşama doğru gitmek zorunda bırakılan kovulmuşların sonrasız yazgısını anlatır:

Özlemin korları var gece karanlığı bakışlarında
Hiç bulamadıkları vatana duyulan özlemin korları.
Öylece kapılmış gidiyorlar, derin esrarı yalnızca
Sonsuz hüzünlerde yatan bir kara yazgının akışına.

Bulutlar öncülük ediyorlar yollarına,
Kimi zaman peşlerine bir kuş sürüsü takılıyor,
Akşam Vakti izleri kaybolana kadar
Ve bazen de rüzgâr, bir veda çanını getiriyor.

Yıldızların yalnızlığıyla örülüdür döşekleri,
Bu yüzden şarkıları daha bir özlemle dalgalanmakta
Hıçkırıklar, kaç kuşaktan miras lanetlerin ve acıların
eseri,
Öyle ki, hiçbir yıldızın umudu yüreklerini
aydınlatamamakta.

Şiiri noktalayan: "Öyle ki, hiçbir yıldızın umudu yüreklerini aydınlatamamakta" dizesi, bir kez kitle kıyımlarının anaforuna kapılan insanoğlunun bütün umut kaynaklarını da yitireceğinin açık ifadesidir.

Savaşın ancak birkaç ayını yaşayabilen Trakl, savaştan geriye nelerin kalacağını "Üç Rüya" adlı şiirinin şu eşsiz dizelerinde geleceğin dünyasına bir yazgının kesinliğiyle anlatmıştır:

Nice kentler gördüm, alevlerin kurbanıydılar,
Zamanlar, vahşet üzerine vahşet getiriyordu,
Ve toprak olmuş nice ırklar,
Hepsi de günün birinde unutuluyordu.

Tanrılar gördüm, bir gecede yıkıldılar,
En kutsal çalgılar bile paramparçaydı,
Ve çürümelerden geriye kalanlar,
Yeni bir hayatla güne başlıyorlardı.

Yeni bir güne başlayıp, yeniden ölüyorlardı,
Hep aynı tragedyaydı sahnelenen,
Hem oynanan, hem de anlaşılandı,

Ve deliliğin karanlığından farksız acıları,
Güzelliğin kadife görkemini
Gülümseyen bir diken tarlası gibi sarmaktaydı.

Yalnız Almanca dil çevresinin değil, fakat dünya şiirinin en büyük adlarından olan Rainer Maria Rilke, yaşamının büyük bölümünde gönüllü bir göçebe olarak yaşadı. Stefan Zweig'ın deyişiyle, "onun ne adresi ve aslında ne de bir vatanı vardı; İtalya'da, Fransa'da ya da Avusturya'da aynı rahatlıkla yaşayabilirdi ve nerede olduğu hiçbir zaman bilinmezdi. Onunla karşılaşmak, hemen her zaman bir rastlantıya bağlıydı..." Gerçi bu, yukarda da belirttiğimiz gibi, gönüllü bir göçebeliktir; ama öte yandan bu sürekli ülke ve kent değiştirme tiryakiliğinin arkasında çok yakın bir gelecekte artık kimin vatanının neresi olacağının pek bilinemeyeceğine yönelik bir sezginin de yattığını, en azından bir olasılık olarak düşünmek, çok mu gerçekçilikten uzak bir tutum sayılmalıdır? Birinci Dünya Savaşı'nın dehşetini yaşadıktan sonra savaşa ilişkin düşüncesini: Kim söz ediyor ki zaferden? Bütün sorun hayatta kalabilmek!" diye dile getiren Ril-

ke'nin kendini yaşamı boyunca bir ülkeden diğerine atmış olması, acaba "başka başka yerlerde" rahat yaşayabilmesinden mi, yoksa insanı insan kılan erdemlerin ve ideallerin bütünlüğünü yitirmiş bir Avrupa'da, bundan böyle her yerin hiçbir yer, hiçbir yerin de her yer olabileceği bir dünyada yaşamak zorunda olduğunu bilmenin tedirginliğinden mi kaynaklanmıştır? "Bir Fırtına Gecesinden" adlı şiirinin ilk bölümünde yer alan:

Lambalar kekeliyorlar, habersiz:
Yoksa ışığımızla yalan mı söylemekteyiz?
Yoksa binlerce yıldan bu yana
gece mi tek gerçeğimiz?

dizeleri, kaç binyıllık insanlık ve uygarlık masalının, sonunda bir yalanın karanlıklarına boğulmasının ifadesi değil midir?

Din, bir çöküş sürecinin ardından büyük sarsıntılara uğrayacaktır. İnsanoğlu, kutsal kitaplarda yazanlarla, insanın insana kıyabilme gücünü bağdaştırmakta güçlük çekecektir; bir yandan da bütün bu olup bitenleri –kutsal kaynaklara göre– bilen bir Tanrının, nasıl olup da tanrılığını hâlâ koruyabildiğini sorgulayacaktır. Paul Celan, bu sorgulamayı "İçlerinde Toprak Vardı" şiirindeki:

...Ve övgüler düzmediler Tanrıya,
o ki, duyduklarına göre, istemişti bütün bunları,
o ki, duyduklarına göre, her şeyi biliyordu.

dizeleriyle dolaysız dile getirirken, Rilke daha farklı bir şiirsel söylem içersinde, "Saatler Kitabı"nda yer alan bir şiirinde[3] Tanrıya, insan'ı yitirdiği takdirde tanrılığını nasıl koruyabileceğini sorar:

Ne yaparsın Tanrım, ben ölürsem eğer?
Ben senin testinim (ya kırılırsam?)
İçtiğin içki benim (ya bozulursam?)
Senin giysinim ve uğraşınım,
anlamını da yitirirsin benimle.

Benden sonra olmayacak evin ve orada
seni içtenlikle selamlayacak sözcükler.
Yorgun ayaklarını kadife terlikler gibi
saran ben, olmayacağım.

Sırtındaki bol harmaniden de olacaksın.
Yanağımla, sıcak bir yastıkta gibi
ağırladığım bakışların gelecek,
arayacak beni, hem de uzun süre –
ve bırakacak kendini gün batımında
yabancı taşların kucağına.
Ne yapacaksın Tanrım? Korkuyorum.

İnsanlığın bir daha benzer kıyımlarla karşılaşmayacağı, bundan böyle –bu denli büyük bir yıkım deneyiminden geçtiği için– ancak iyiye yönelebileceği inancı, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra karşılaşılan en büyük yanılgılardan biri oldu. Avrupa'da, imparatorlukların yerini alan cumhuriyetlerin ve özellikle demokrasi ilkesinin insanlığın kurtarıcısı olacağı inancı, hemen herkesçe paylaşılmaktaydı. Yeni kurumların hangi temel üstünde yükselmekte olduğu sorusu ise pek önemsenmiyordu. Ernst Fischer, ünlü *Kafka* denemesinde[4], kimilerince sık sık "toplumcu bir yazar olmamakla" suçlanmış olan Franz Kafka'nın gerçekte bu "temel" sorununu haklı olarak ne kadar önemsediğini çok açık biçimde ortaya koyar. Gerçekten de Kafka, özellikle doğduğu ve yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Prag kentini, çökmekte olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun, dahası, çöküş sürecindeki Avrupa'nın "çelişkiler sahnesi" saymış, eserlerinin çoğunda da açık ya da örtülü biçimde bu sahneden yola çıkmıştır. Fischer, bu sahneyi şöyle anlatır: "Dar bir alana sıkışmış olan bu Prag, monarşinin kent biçiminde somutlaşan sorunsalıydı. Prag'da olduğu gibi, bütün imparatorlukta Almanca konuşan 'egemen ulus', giderek küçülen bir azınlıktı. Birbirine karşıt halklar, 'aydınlanmış mutlakiyet' çağından bu yana resmi dili Almanca olan bir bürokrasi tarafından bir arada tutulmaktaydı. Dosya yığınları ve süngüler, dev Slav çoğunluğu üzerindeki egemenliği güvence altına almıştı; ama daha ne za-

mana kadar? Baskı altında tutulan halklar bu devlete giderek yabancılaşıyordu; ama yabancılaşma yalnız onlara özgü değildi. 'Egemen ulus'ta da tedirginlik artıyor, bu devletin geçici olduğu, dışardan bir destek gelmediği takdirde ayrıcalıklı konumun güvenliğinin sağlanamayacağı izlenimi yaygınlaşıyordu. Temelde hemen kimse imparatorluğun ayakta kalabileceğine inanmıyordu. Yaşlı imparator her gün gezmeye çıkıyordu. Ama gerçekte çıkan o muydu, yoksa ak sakallı bir hayalet mi? Kafka, 'Bir İmparatorluk Habercisi' adlı öyküsünde bu durumu mistik bir düzeyde işlemiştir: Ölüm döşeğindeki imparator bir haberci yollar, ama adam boşuna bir çabayla iç sarayın odalarında dolanır durur: 'Bu odaları hiçbir zaman aşamayacak; bunu başarsa bile, hiçbir şey kazanmış olmayacak; daha geçilmesi gereken avlular var; ve avlulardan sonra bunları kuşatan ikinci bir saray; binyıllar boyunca bu böyle sürecek; ve haberci sonunda en dıştaki büyük kapıdan kendini dışarı atabilse bile –ki asla, asla olamaz bu–, daha önünde başkent uzanacak, dünyanın merkezi sayılan, kendi posasına gömülü bir başkent.' Halk ile Devlet arasındaki bu kesin yabancılaşma ortamında 'en içteki sarayın odalarında' gizli iktidar, hemen hemen belirsizdi ve sürekli değişim içindeymiş izlenimini yaratıyordu... Bugünkü konum, yarın ortadan kalkabilirdi. Yaşanılan anın ötesini kapsayan planların varlığı enderdi. Bunlar varolsa bile hep bozuluyor, karşıt yararların arasında yitip gidiyordu. Uçurumun kenarında durmak, sürekli bir konuma dönüşmüştü. Bu arada iktidar ortada görünmüyordu..."[5]

Orta Avrupa'da daha 1870'li yıllarda kendini sessiz ve derinden duyumsatmaya başlamış olan "uçurumun kenarında durma" konumu, Rilke'den Celan'a ve Bachmann'a kadar hemen bütün şair ve yazarların köklü biçimde algıladıkları, kurtulmak için yollar aradıkları, ama sonunda kurtulunamayacağı sonucuna vardıkları bir konumdur. Bachmann, hep uçurumun kenarında duran bir ülke yerine, düşlenen başka ülkeleri –onlara da pek umut bağlamaksızın– yeğler gibidir. "Ölü Liman" adlı şiiri, şu dizelerle noktalanır:

Tek, ama tek bir ülke kalmadı ayak basılmadık!
Ve sürüklenmekte denizcinin ağları paramparça,
çünkü kahkahalar atan çılgın kâşifler,
şimdi ölü bir su yoluna düşmüşler.

"Beyazlı Günler" şiirinin sonunda ise şair, özlemini çektiği efsane kıtaların bile uçurumun kenarında olduğunu vurgular:

Bugünlerde martıları düşünüyorum,
onlarla bir aşağı,
bir yukarı kanat açarak,
bembeyaz bir ülkeye uçtum.

Ufukta benim efsane kıtamın,
oralarda beni, üstümde
bir kefenle terk etmiş
kıtamın görkemli çöküşünü
algılıyorum.

Ben yaşıyorum,
uzaklardan onun kuğu şarkılarını dinliyorum.

Paul Celan ise "Sesler" adlı şiirinde, hem "uçurumun kenarındaki" yurdu bırakıp başka yerlere göç etmenin, hem de insanoğlunun kendi bütünlüğünü koruyabilmesinin olanaksızlığını vurgular:

Ne varsa senden yana olan,
her bir sahilde,
biçilip,
başka resimlerden yansır.

*

Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra doğan yanılsamaların, başka deyişle böyle büyük bir kıyımın arkasından insanlığın insanlığını hemen yeniden –ve sözde bir daha yitirmemek üzere!– bulacağı yanılsamasının ne denli temelsiz bir inanç ol-

duğunu Stefan Zweig, "Yarının Tarihçiliği" başlıklı ünlü denemesinde gerekçeleriyle sergiler. Anılan yazısında, savaşın bitmiş olmasına karşın Avrupa'nın neden hâlâ patlamaya hazır bir barut fıçısı gibi olduğu sorusuna yanıt arayan Zweig, şu düşüncelere yer verir: "Bu gergin durum, nereden kaynaklanıyor? Öyle sanıyorum ki, bu hastalığa yol açan, hâlâ o eski mikrop; kan dolaşımında savaşın kalıntısı olan mikrop. Anımsamaya çalışalım: Savaş yılları, bütün ülkelerdeki insanları duygular açısından normal zamanlara oranla daha yüksek düzeyde ve daha şiddetli yoğunlaşmalara alıştırdı. Savaşlar, serinkanlılıkla sürdürülemez. Bu nedenle dört yıllık bir dünya savaşını, korkunç uzunlukta bir savaşı sonuna kadar götürebilmek için duyguları tutkuların şiddetinde, olağanüstü bir yoğunluk düzeyine getirmek zorunluydu. Nefret, öfke gibi içgüdülerin bütün devletlerde sürekli körüklenmesi gerekiyordu... Nefret, öfke, savaşma isteği, yapıları gereği kısa süreli coşkulardır; bu kısa süreli durumu yapay biçimde uzatabilmek için adına propaganda denen o korkunç bilimin bulunması gerekliydi. Böylece aslında barışçı yaradılışta ve hiçbir şeye karışmayan milyonlarca insan, üstelik üç yüz ya da dört yüz milyon –bu sayıyı gözünüzde canlandırın bir kez!– insan, dört yıl süreyle doğal sayılabilecek ölçünün çok üstünde nefret ve düşmanlık üretmeye ve tüketmeye alıştırıldı. Sonra barış geldi ve o ana kadar görev diye belletilmiş nefretin, öldürmelerin, tutkuların bir buyrukla musluk kapatılırcasına kesilmesi beklendi. Oysa böyle bir beklenti doğaya aykırıdır... Artık ülkenin 1914'deki düşmanlarıyla savaşılmıyor. Ama nefret ve savaş, aynı tutkuyla sürdürülüyor. Şimdi sistemler, partiler, sınıflar, ırklar ve ideolojiler arasında bir nefret söz konusu..."[6]

Bilindiği gibi, Stefan Zweig'ın bu saptamaları kısa zamanda ne yazık ki bir kehanete dönüşecek, birincisinden yirmi yıl sonra patlayan ikinci bir dünya savaşı, Avrupa'da insanlığın savaş ve vahşet deneyimleri dağarcığına yalnızca yeni ölüleri değil, ama çalışma kamplarını, toplama kamplarını, görülmedik boyutlarda bir soykırımı da ekleyecektir. İkinci savaştan hemen önce – ilkinden edinilen deneyimler nedeniyle– sanat alanında belirginleşen olgulardan biri de, sanatçının sanat eseri aracılığıyla herhan-

gi bir şeyi değiştirebileceğinden kuşkuya düşmesi, yaratmayı sürdürmekle birlikte, yarattıklarını etkinlik açısından anlamsız, işlevsiz bulmaya başlamasıdır. Franz Kafka'nın, ölümünden sonra bulunacak bütün yayımlanmamış eserlerinin yakılmasını vasiyet etmiş olması, kimi zaman kendi yazdıklarının edebiyat değerinden kuşku duyması diye yorumlanmıştır. Oysa onun çapında bir yazarın, edebiyat açısından bütün yazdıklarını kayda değer bulmaması diye bir olasılığı düşünebilmek, çok zordur. Herhalde asıl gerçek şudur ki, Kafka, *Dava*' ya rağmen insanların hep başkalarının biçtikleri yazgıların kurbanı olacaklarını, *Şato*' ya rağmen görünmez iktidarların elinde oyuncak olmaktan kurtulamayacaklarını, *Amerika*'ya rağmen dünyanın ve insanın günün birinde maddenin tutsaklığına gireceğini önceden görmüş ve eserlerinin sanatsal niteliğinden değil, ama etkinliğinden kuşkuya düşmüştür. Yoksa, güncesine: "Bugün daha hiçbir şey yazmamış oluşumu neyle mazur gösterebilirim? Hiçbir şeyle..."[7] diye bir not düşecek kadar uğraşının bilincinde bir yazarın kendi yaratısının niteliğini kavrayamaması söz konusu değildir.

Yine anılan dönemde bir başka yazar, yüzyılımız roman edebiyatının kurucularından sayılan Avusturyalı Hermann Broch (1886-1950), kitlesel bir çılgınlık ve yozlaşma başladığında sanat eserinden ne beklenebileceği sorusunu tartışmak için başyapıtı *Der Tod des Vergil*'de (Vergilius'un Ölümü) İ.S.I. yüzyılı sahne olarak seçmiş, anılan sorgulamayı Latin dünyasının en büyük şairi sayılan Vergilius'un ağzından yapmıştır. Romanda Vergilius, artık ölmek üzere olduğu bir sırada ünlü destanı *Aeneis*' i kaleme almakla ve bütün dünyanın görece hayranlığını kazanmakla, aslında neyi değiştirebilmiş ya da değiştirememiş olduğunun yaman bir dökümünü çıkarır. Romandan alınan şu satırlar, Orta Avrupa'da ta 1870'li yıllarda başlayıp, 1945'e ve sonrasına kadar uzanan sanatsal karamsarlık atmosferini sergilemek bakımından karakteristiktir: "Açgözlülük üzerine bir şarkı adanmalıydı bu insanlara! Ama neye yarardı? Çünkü aslında hiçbir şey gelmiyordu şairin elinden, hiçbir kötülüğün ortadan kaldırılmasına yardımcı olamıyordu; yalnızca dünyayı görkeme boğduğunda kulak veriyorlardı ona, yoksa olduğu gibi anlattı-

ğında değil. Ve ün, bilgiyle değil, yalanla eşanlamlıydı! Bu durumda tanrıların Aeneis'e daha farklı, daha olumlu bir etki bağışlamaları düşünülebilir miydi? Evet, öveceklerdi bu eseri, çünkü Vergilius daha önce ne yazmışsa övülmüştü; çünkü bu eserden de yalnızca kulağa hoş gelenler akılda tutulacaktı ve çünkü uyarılara da kulak verilmesi gibi bir sakınca ve olasılık yoktu; artık Vergilius ne başkalarını, ne de kendisini aldatmak hakkına sahipti; çok iyi tanıyordu çevresindeki bu insanları; onlar için ne forsaya çakılı kölelerin acı dolu, acının ağırlığını taşıyan çabalarının, ne de şairin bilgiye susamışlığın acılarıyla yüklü çabalarının saygın bir yanı vardı... Onlar, yani aşağıdakiler, Vergilius'u anlamıyorlardı, ona aldırdıkları da yoktu; buradakiler, yukardakiler ise Vergilius'a saygı duyduklarını ileri sürüyorlar, dahası bunun gerçek olduğuna da inanıyorlardı..."[8]

Paul Celan gibi, Nazilerin ve kampların acılarını yaşayan, 1945'e sağ varmayı başaran, ancak böylesine acılarla dolu bir geçmişten herhangi bir geleceğe köprü kurulabileceğine inanmadığı için 3 Temmuz 1951'de, henüz yirmi sekiz yaşındayken intihar eden Polonyalı yazar Tadeusz Borovski de, tıpkı Broch gibi, insanlığın tüm insan olma niteliklerini yitirdiği bir çağda sanat eserinin, estetik çabaların varlık gerekçesini ve etkinliğini sorgulamış olan edebiyatçılardandır. *Taşlaşan Dünya* başlığını taşıyan belgesel öykülerinde Borovski, toplama kamplarındaki yaşamın akışına bırakılan aydının, düşünen insanın, binbir acının yükü altında ezilirken, kendi öyküsünü insanlığın binlerce yıllık öyküsüne dönüştürüp, düşünürler ve estetler hakkında ne düşündüğünü, ne düşünebileceğini şöyle yansıtıyor: "Eflatun'u nasıl severdim, bilirsin. Onun yalan söylemiş olduğunu ancak bugün anlıyorum. Çünkü 'dünyevi' şeyler ülküleri yansıtamaz, onların içinde saklı duran, insanların ağır ve kanlı didinmesidir. Onlar o pek zekice diyaloglarını, dramlarını yazarken, sözüm ona vatan uğrunda, dolaplarını çevirirken, sınırlar ve demokrasi uğrunda savaş yürütürken –bizler, ehramları yaptık, tanrı evleri için mermer kırdık, imparatorun caddeleri için taş kırdık, kalyonlarda kürek çektik, sapan sürdük... Bizler pistik, ve ölüyorduk. Onlar estettiler ve yaşıyorlardı. İnsanlara yapılan haksızlık pa-

hasına elde edilen güzellik, güzellik değildir... Antik Çağ bizleri nereden bilecek? O, Terentius ile Plautus'un yazılarından kurnaz köleleri tanıyor ancak, halk tribünlerini ve tanısa tanısa tek bir köleyi, Spartaküs'ü tanıyor... Hiç kimsenin haberi olmayacak bizlerden. Şairler, avukatlar, düşünürler, rahipler bizden söz açmayacaklar..."[9]

Borovski'nin söyleminde tutsaklar, firavunlar için ehramlar yapıp, imparatorun caddeleri için taş kırarlarken, Celan'ın ünlü "Ölüm Fügü" şiirindeki toplama kampı insanları daha bir "kendileri için" çalışırlar; onlara kendi mezarları kazdırılır, hem de kendi danslarının ve şarkılarının eşliğinde!

Akşam vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve öğlenlerle sabahlarda bir de geceleri
hiç durmaksızın içmekteyiz
bir mezar kazıyoruz havada rahat yatılıyor
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava kararduğında Almanya'ya senin altın saçlarını
yazıyor Margarete
bunu yazıp evin önüne çıkıyor ve yıldızlar parlıyor
köpeklerini çağırıyor ıslıkla
sonra yahudilerini çağırıyor ıslıkla toprakta bir mezar
kazdırıyor
bize buyruk veriyor haydi bakalım şimdi dansa

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve sabahlarla öğlenlerde bir de akşamları
hiç durmaksızın içmekteyiz
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava kararduğında Almanya'ya senin altın saçlarını
yazıyor Margarete
senin kül olmuş saçlarını Sulamith bir mezar kazıyoruz
havada rahat yatılıyor

Adam bağırıyor daha derin kazın toprağı siz ötekiler
şarkılar söyleyip dans edin

tutup palaskasındaki demiri savuruyor havada gözlerinin
rengi mavi
sizler daha derine sokun kürekleri ötekiler devam edin
çalmaya ve dansa

*

Paul Celan, Bremen Edebiyat Ödülü'nün kendisine verilişi dolayısıyla, 1958 yılında yaptığı konuşmanın bir yerinde şöyle der:

"Onca yitirilen arasında erişilebilir, yakında ve yitirilmeden kalan ise hep bir tek şey oldu: Dil. Evet, o, yani dil, her şeye karşın yitirilmeden kaldı. Ama kendi yanıtsızlıklarıyla, korkunç bir suskunlukla, öldürücü konuşmaların binlerce karanlığıyla çarpışmak zorunluluğuyla karşılaştı. Bütün bu badirelerin içinden geçti ve olup bitenler için sözcük harcamadı; fakat bütün bunları yaşadı. Yaşadı ve ondan sonra, bütün bunlarla 'zenginleşmiş' olarak, yeniden günışığına çıkmasına izin verildi. Ben, gerek o yıllarda, gerekse daha sonraki yıllarda işte bu dilde şiir yazmaya çalıştım: Konuşmak için, kendimi yönlendirmek için, nerede olduğumu ve nereye götürülmek istendiğimi betimleyebilmek için..."[10]

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra, "böyle bir kıyımın ardından artık şiir yazılamaz", sözüne karşı Celan, "Ölüm Füğü"nü kaleme almakla bu yöndeki umarsızlığına bir anlamda son vermişti. Daha sonra, *Eşikten Eşiğe* adlı kitabında yer alan "Sen de Konuş" şiiri ise, şairin onca kıyıma karşın "yitirilmeden kaldığını" söylediği dilin gücünü vurgulamakla birlikte, artık bu dile yeni bir izlek ve işlev çizer:

Sen de konuş,
son olarak sen konuş
söyle sözünü.

Konuş –
Ama ayırma hayırı evetten.
Anlamı da ver sözüne:
Ona, gölgeyi ver.

Ona yeterince ver gölgeyi,
sence ne kadar paylaştırılmışsa
geceyarısıyla öğlen ve geceyarısı
arasında, o kadarını ver.

Bakın etrafına:
Gör, nasıl da canlı, çepeçevre –
Ölüm aşkına! Canlı!
Gerçek, yalnızca gölgenin yansıması.[11]

Şiiri açan üçlü, yıkımlardan ve kıyımlardan geriye kalan tek şey olan dili kullanma görevini yüklemektedir. Burada önemli olan birinci nokta, kimin bu görevi üstleneceğidir; Celan'ın dizelerindeki sesleniş yeni, artık geçmiştekinden başka türlü olmak zorunda olan insana yöneliktir, ve son söz, bu başkalaşan insanda kalmalıdır: "son olarak sen konuş / söyle sözünü". İlk dizede yer alan: "Sen de konuş..." seslenişi ise, yaşanmış bir kanlı kaos içersinde sesi yitip gitmiş insanoğluna sonunda sesini artık yeterince yükseltmesi için verilen bir buyruk gibidir; o insanoğlundan istenen, artık sözünü söylemesidir.

Şiirin bundan sonraki bölümü, bundan böyle nasıl konuşmak gerektiğini anlatır gibidir ve saptanan yön, çok açıktır: "Ama ayırma hayırı evetten. / Anlamı da ver sözüne: / Ona gölgeyi ver." Dil, salt varolduğu için değil, ama insan için varolduğundan, insanı insan kıldığından, ancak bu anlam yükünü taşıdığında dil diye adlandırılabileceğinden ötürü kullanılmalıdır. Burada bir koşutluğa dikkati çekmek, sanırım açıklayıcı olacaktır. Yüzyılımız şiirinin yaşamını yine intiharla noktalamış olan bir başka büyüğü, Cesare Pavese, 1945 yılında, savaşın bitiminin hemen ardından, "İnsana Dönüş" başlığıyla kaleme aldığı bir gazete yazısını, konuşmaya, dile ve sözcüklere ilişkin şu saptamalarla noktalar: "Konuşmak. Sözcükler, bizim uğraşımızdır. Bunu hiçbir çekingenliğe ya da kara mizaha yer vermeksizin söylüyorum. Hassas, kırılgan ve canlı yaratıklardır sözcükler. Ama onlar insan tarafından yaratılmışlardır, yoksa insan onlar için değil.

Şimdi, yaşadığımız şu zamanda, sözcükleri yeniden insan onlardan yararlanmak için yarattığında sahip bulundukları somut ve çıplak açıklığa geri döndürmek zorunda olduğumuzu hepimiz duyumsamaktayız... Önümüzdeki, güç bir görev, ama yaşam da bu görevin içinde yatıyor. Ve bu, içinde bir anlamı, bir umudu barındırdığı söylenebilecek tek görev. Bizim söyleyeceklerimizi bekleyen insanlar var; yaşamın bir ortaklık, bir paylaşma olduğunu unutursak eğer, o zaman o insanları da kendimiz kadar yoksullaştırmış oluruz. Onlar, sözcüklerimizi eyleme dönüştürmeye hazır olarak, güvenerek bizi dinleyecekler. O insanları düş kırıklığına uğratmak, onlara ihanet etmekten, aynı zamanda da kendi geçmişimize ihanet etmekten başka bir şey olmayacaktır."[12]

Celan'ın "Sen de konuş"u da bundan farklı değildir. Şaire göre, bundan böyle dilin anlam kazanması, insana hizmet edebilmesi, anlamın tüm açıklığıyla kullanılmasına, evet'in olduğu yerde hayırın, hayır'ın olduğu yerde de evetin yanılsamasını yaratmamasına, bize gölgesiz bir dünyayı değil, ama ışıklarıyla ve gölgeleriyle olduğu gibi bir dünyayı sergileyebilmesine bağlıdır. Ve belki de her şeyden önemlisi, onca varmış gibi savunulan insanlık değerinin ardından onca insanlığa aykırı konumlar yaratılabildikten sonra, dil artık varsayacağı mutlak gerçeklerin arayışına girmemeli, işlevini "gerçeğin yalnızca gölgenin yansıması" olduğunun bilincine vararak yerine getirmelidir. Bu, bir kötümserlik değil, fakat iki dünya savaşının ve onca soykırımın ardından gelmesi zorunlu, varlığının yadsınması olanaksız bir tür yeni gerçekçilik'tir. Dil, yaşamı elbet yadsımayacak, elbet olumlayacaktır; ama yaşamın, canlılığın ne aşkına varolduğunu görerek: "Bakın etrafına: / Gör, nasıl da canlı, çepeçevre – / Ölüm aşkına! Canlı!"

Böylece Celan, karamsarlıkla ilintisiz bir gerçekçilik çerçevesinde, artık sarsılmaz bir bütünlük oluşturan bir yaşamın değil, fakat kirletilmiş, ayaklar altına alınmış, parçalanmış bir yaşamın estetiğinin sözcülüğünü üstlenmektedir.

Taşların atılması böceklerin arkasından.
O sırada gördüm ki, içlerinden biri yalan söylemiyordu,
çaresizliğime alıştım diyerek.

Bu dizelerde sözcükler, doğrudan olduğu gibi, katıksız ve süslemesiz bir yaşamın hizmetine sokulmuştur. Sözcükler, anlamın çıplaklığının taşıyıcısıdır; ancak, biraz yukarda da belirtildiği gibi, buradaki anlam arayışı, anlamı mutlaklaştırmamakta, örneğin aşağıdaki dizelerde görüldüğü gibi, bir anlamdan kaçış çabasını da içerebilmektedir:

Enkaza dönmüş tabular,
ve bıçak sırtında yürürcesine geçmek
aralarından, sırılsıklam
iliklere işlemiş dünyayla,
anlam avına çıkarak,
anlamdan firarda.

Celan, yaşamın parçalanmışlığını bir olgu olarak benimseyen, bu benimsemeden hiçbir duygusallık ya da şiirsellik uğruna ödün vermeyen bir estetik anlayışının sözcüsüdür.

Seninkisi
erguvan rengi bir ölüm değildi.

Dediği anda ölüm, hem şiir söylemindeki yerini alır, hem de yaşam gerçekliği içersindeki o "güzel"den başka her biçimde nitelendirilebilecek gerçek konumunu korur. "Mezmur" adlı şiirinin şu dizeleri ise, insanoğlunun kendine artık çarpıtılmamış, aldatıcılıktan uzak görüntüler sunan aynalar tutması gereğine atıfta bulunur:

Kimse yoğurmuyor bizi yeniden
topraktan ve çamurdan,
kimse ağıt yakmıyor toz oluşumuza.
Kimse.

Büyük deneme yazarı Jean Améry, *Suçun ve Cezanın Ötesinde* adlı kitabında, Auschwitz ölüm kampında düşünen insan ile ölüm arasındaki ilişkiyi irdelerken, "estetik düzlemdeki ölüm tasarımı"nın uğradığı yıkımdan da söz eder: "Örneğin Auschwitz'de, düşünen insan'ın ölüm karşısındaki tavrı neydi? (...) Kamptaki tutuklu, ölümle kapı komşusu olarak değil, fakat birlikte aynı odada yaşardı. Ölüm, her yerdeydi. Gaz odalarına gönderileceklerin seçimi düzenli aralıklarla yapılırdı. Tutuklular, bir hiç için toplantı alanında asılırlardı ve arkadaşları da, sağa bak! komutuyla, marş eşliğinde darağaçlarının yanından yürüyüp geçmek zorundaydılar. Her yerde kitleler halinde ölünüyordu (...) Hiç dikkat etmeksizin ceset yığınlarının üstüne tırmanarak yoluma devam edip gittiğimi, ayrıca hepimizin ölenleri kaldığımız barakadan çıkaramayacak kadar yorgun ve umursamaz olduğumuzu da anımsıyorum (...) Düşünen insan, ölümle işte bu koşullar altında karşılaşmış olurdu. Önünde ölüm vardı, iç dünyasında ise hâlâ düşüncenin kıpırdanışları. Düşünce, ötekinin, yani ölümün karşısında –hemen belirteyim ki, boşuna bir çabayla– onurunu ayakta tutmaya çalışırdı. İlk yaşanan ise, estetik ölüm tasarımının mutlak anlamda ve bütünüyle yıkılması olurdu. (...) edebiyat, felsefe ve müzik alanlarındaki ölüm yorumuna Auschwitz'de yer yoktu. Auschwitz'de Ölüm'den, Venedikte Ölüm'e hiçbir köprü uzanmıyordu..."[13]

Eğer insanlık, deneyimler dağarcığına yukardakileri de eklemişse, o zaman sanata düşen, ya bütünüyle susmak, ya da bundan böyle eskisinden çok farklı bir gerçekçilik anlayışıyla işe koyulmaktır; ve herhalde sanatın asla yapmaması gereken ise, bütün bunlar hiç yaşanmamış gibi davranmaktır.

Ailesi ölüm kamplarında can veren, kendi yolu da çalışma ve toplama kamplarından geçen Celan[14], sözcüklerin dünyasında ikinci seçeneği, yani yeni bir gerçekçiliği, bütün süslemelerden uzak, insanın iliğine kemiğine işleyen bir şiiri yeğledi. Onca acı deneyime eklenen böyle bir gerçekçiliğin bir sanatçıyı sonunda yaşamının ne zaman noktalanması gerektiğine kendi karar verme noktasına itmesinde şaşılacak bir yan, herhalde yoktur.

Bu uzun giriş yazısında, Paul Celan'ı "geleneksel biçimde", başka deyişle hangi akıma sokulabileceği, hangi akımın başlangıcını, hangisinin sonunu oluşturduğu vb. bağlamında değerlendirmeye hiç kalkışmadım. Onu yalnızca, Orta Avrupa'nın belli bir döneminde, Almanca yazmış bir şairler kuşağının son temsilcilerinden biri kimliğiyle ele alıp, bu kuşağın hangi acılı geçmişten geldiğini sergilemeye çalıştım. Gerçek sanatçılar, etkinliklerine sonradan hangi akımların adı verilirse verilsin, her şeyden önce yaşam akımı'ndan gelirler; ve bu temel yeterince kavranamadığı sürece o sanatçılara yakınlaşabilmek de söz konusu değildir.

Biraz yukarda "acılı geçmiş" dedim; gönül isterdi ki bu geçmiş, gerçekten artık geçmiş bir zaman için kullanılmış olsun. Oysa üç yıldır aynı Orta Avrupa'da, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden yarım yüzyıl sonra olup bitenler göz önünde tutulduğunda, sözü edilen acılı geçmişin yeni bir "bugün"e dönüşerek sürüp gittiği, kendiliğinden anlaşılıyor. Ve bu durum karşısında Celan'ın "Geç ve Derin" şiirindeki şu dizeler –ne yazık ki!– yeni bir anlam kazanıyor:

Sesleniyorlar: Günah işliyorsunuz!
Bunu çoktandır biliyoruz.
Çoktandır biliyoruz da, ne yapıyoruz?
Sizler, ölümün değirmenlerinde
müjdelerin beyaz ununu öğütüp,
kardeşlerimizin önüne koymaktasınız –
Bizler, zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz.

Ahmet Cemal
Moda, Temmuz 1995

NOTLAR

1 Thomas Mann: *Essays*, Band I, *Frühlingssturm* 1893-1918, Hrsg. Hermann Kurzke/Stephan Stachorski, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 1993, s.94. Burada sözü geçen soruşturma, Almanya'da Dr. Julius Moses tarafından düzenlenmiş ve aralarında Thomas Mann'dan başka Maksim Gorki ve Rainer Maria Rilke'nin de bulunduğu önemli kişilere gönderilmişti. Soruşturmada üç öneri yer almaktaydı: 1. Yahudiler'in vaftiz ve Yahudi olmayanlarla evlenmeleri yoluyla asimilasyonu, 2. Bir ırk değil, fakat yalnızca belli bir dinsel inanca sahip olanlar kimliğiyle gelişmeleri ve 3. Yaşadıkları ülkelerde kısmi özerklik, ya da Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması yoluyla ulusal bağımsızlıklarına kavuşmaları. Soruşturmanın sonunda, katılanlara yanıtlamaları istenen şu dört soru soruluyordu:

1) Size göre Yahudi sorununun özü nedir?

2) Size göre Yahudi sorununun çözümü ne olmalıdır?

3) Size göre Yahudi sorunu, bütün ülkelere ortak bir sorun mudur, yoksa değişik ülkelerde değişik çözümleri mi gereksinmektedir? Eğer değişik ülkeler için değişik çözümlerin gerektiğine inanıyorsanız, bu çözüm a) Almanya için, b) Rusya için ne olabilir. (Bak. Thomas Mann, agy., s.338-339).

Görüldüğü gibi, ırkçılık bağlamında "zararsız", hatta "iyi niyetli" denebilecek bir soruşturma, daha sonra Hitler tarafından ikinci sorunun "Yahudilerin yok edilmesi" diye yanıtlanmasıyla noktalanacaktır. (Ç.N.)

2 Trakl'a ait alıntılar için bak.: Georg Trakl, *Bütün Şiirlerinden Seçmeler*, Çeviren: Ahmet Cemal, Kavram Yayınları, İstanbul 1994.

3 Rilke'ye ait alıntılar için bak: Rainer Maria Rilke, *Bütün Şiirlerinden Seçmeler*, Çeviren: Ahmet Cemal, Kavram Yayınları, İstanbul 1994.

4 Ernst Fischer: *Franz Kafka*, Çeviren: Ahmet Cemal, B/F/S Yayınları, İstanbul 1985.

5 Ernst Fischer: agy., s.36/37.

6 Stefan Zweig: *Yarının Tarihi*, Çeviren: Ahmet Cemal, Can Yayınları Deneme Dizisi, İstanbul 1991, s.31/32.

7 Erich Heller/Joachim Beug: *Franz Kafka - Über das Schreiben*, Fischer Taschenbuch Verl., Frankfurt am Main 1983, s. 113.

8 Hermann Broch: *Der Tod des Vergil*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1979, kommentierte Ausgabe, s. 15/16.

9 Tadeusz Borovski: *Taşlaşan Dünya*, Öyküler, Çeviren: Zeyyat Selimoğlu, Yazko Yayınları, İstanbul 1981, s. 167/168.

10 Paul Celan: *Ausgewahlte Gedichte*, edition suhrkamp, Frankfurt am Main 1977, s. 127.

11 Bu şiirin izlek bağlamında geniş yorumu için bak.: Beda Allemann: *Nachwort zu den ausgewahlten* Gedichten, s. 151 vd.

12 Cesare Pavese: *Schriften zur Literatur (La Letteratura Americana e Altri Saggi*, Turin 1962); Önsöz: İtalo Calvino, Claassen-Verlag, Hamburg-Düsseldorf 1967, s. 249.

13 Jean Améry: *Jenseits von Schuld und Sühne*, klett-Cotta, Stuttgart 1977, s. 38-40.

14 Paul Celan'ın çalışma kampları dönemi için bak. Israel Chalfen: *Paul Celan-Eine biographie seiner Jugend*, Insel Verlag, Frankfurt am Main 1979, s. 113 vd.

GELİNCİK VE HATIRALAR'DAN
(MOHN UND GEDACHTNIS, 1952)

KRİSTAL

Benim dudaklarımda arama dudaklarını,
yabancıyı kapının önünde,
gözyaşını gözde arama.

Yedi gecedir ufkun ufka yolculuğu,
el, yedi yürek aşağıdan çalar kapıyı,
yedi gül sonra, fiskiyenin şırıltıları duyulur.

YANIK İZİ

Uyumuyorduk artık, çünkü hüznün saatiydi yatağımız
ve birer değnek gibi büküyorduk akreple yelkovanı,
ve onlar hızla yaylanıp kırbaçlıyorlardı zamanı
kan gelene kadar,
ve sen, gittikçe bastıran günbatımıyla konuşuyordun,
ve ben, on iki kez sen diye seslendim sözcüklerinle
ördüğün geceye,
ve gece açılıp, öylece kaldı,
ve ben, bir gözü onun kucağına bırakırken, ötekini
senin saçlarına taktım,
ve ikisinin arasından açık damarı uzattım fitil yerine –
ve genç bir şimşek, yüzerek yaklaştı.

İÇKİ KUPALARI

Klaus Demus için

Zamanın uzun masalarında
bir içki sofrası kurmuş Tanrının kupaları.
Görenlerin gözlerini bir dikişte bitirmekteler
ve de körlerin gözlerini,
dolanıp duran gölgelerin yüreklerini,
akşamın solgun yanaklarını.
Ayyaşların en hası onlar aslında:
Boşu, dudaklarına sanki doluymuşçasına götürüyorlar
ve sonra köpürüp taşmıyorlar, sen ya da ben gibi.

YOLCULUKLARDA

Bir zaman parçası ki, senin maiyetin kılmakta tozları,
Paris'teki evini ellerinin sunağına,
siyah gözlerini, gözlerin en siyahına dönüştürmekte.

Bir çiftlikte, atlı bir araba beklemekte yüreğin için.
Saçların dalgalanmak istiyor hareket ettiğinde – ama
yasaklanmıştır.

Geride kalıp el sallayanlar, bilmezler bunu.

GÖLGEDEKİ BİR KADININ ŞANSONU

Suskun kadın gelip de kopardığında laleleri;
Kim kazanır?
Kim yitirir?
Kim gelir pencereye?
Kim, önce söyler adını?

Bir erkektir, benim saçlarımı taşıyan.
Taşır, bir ölüyü elleriyle kucaklamışçasına.
Aşkı yaşadığım yıl nasıl taşıdıysa gökyüzü
saçlarımı, öyle taşır.

Kendini beğenmişliğinden ötürü öyle taşır.

O kazanır.
O yitirmez.
O, gelmez pencereye.
Kadının adını da söylemez.

O, benim gözlerime sahip olandır.
Büyük kapılar kapandığından bu yana.
Onları yüzük gibi parmağında taşır.
Hazzın ve değerli taşların parçaları gibi:
Daha sonbaharda benim kardeşimdi;
günlerle geceleri saymakta daha şimdiden.

O kazanır.
O yitirmez.
O, gelmez pencereye.
En son o söyler kadının adını.

O, benim söylediğime sahip olandır.
Kolunun altında taşır onu bir deste gibi.
Saatin, gösterdiği en kötü zamana katlanışı gibi taşır.
Taşır fırlatıp atmaksızın eşikten eşiğe.

O kazanmaz.
O yitirir.
O, pencereye gelir.
İlk o söyler kadının adını.

O, lalelerle birlikte koparılır.

YALNIZIM, küllerin çiçeklerini yerleştiriyorum
olgun siyahların vazosuna. Sen, kızkardeşin dudakları,
senden çıkan sözcük yaşamayı sürdürüyor pencerelerin
önünde,
ve sessizce tırmandırıyor bana, bir zamanlar düşlediklerimi.

Solmuş zamanların çiçekleri sarmış etrafımı;
biraz çamsakızı ayırıyorum geç kalan bir kuşa:
Yaşam kızılı tüylerinde taşıyor kar tanelerini,
gagasında minik bir buzla, yazdan geçip geliyor.

GECELERİ, başladığında aşk rakkasının
gelgitleri, her zaman ile asla arasında,
yüreğin mehtaplarına erişiyor sözlerin
ve o gözlerin, sanki fırtınalarla mavilenmiş,
dünyaya gökyüzünü armağan ediyor.

Artık tüketilmiş bir soluk, ta uzaklardaki
düşkarası fundalıktan esmekte bize doğru,
ve ertelenmiş zamanlar, geleceğin gölgeleri kadar büyük,
dolanıp duruyor ortalıkta.

Şimdi bir alçalıp bir yükselen,
ta derinlerde gömülmüş olana aittir:
Birbirimize yönelttiğimiz bakışlar gibi kör.

BÜTÜN BİR YAŞAM

Mavidir incelen uykunun güneşleri, tıpkı senin sabahtan
bir saat önceki saçların gibi.
Onlar da bir kuşun mezarının üstünde biten otlar kadar
çabuk büyür.
Onlar için de çekicidir, bir rüya olarak zevk gemilerinde
oynadığımız oyun.
Derin uykunun güneşleri ise daha bir mavidir: Yalnızca
bir kez öyleydi saçlarının kıvrımları:
Bir gece rüzgârı olmuş, dinleniyordum kızkardeşinin
satılık kucağında;
saçların üzerimizdeki ağaçta asılıydı, ama sen yoktun.
Biz dünyaydık, sen ise bir çalılıktın büyük kapının önünde.

Ölümün güneşleri beyazdır, çocuğumuzun saçları gibi:
Sen kumsalda bir çadır kurduğunda, o, dalgalardan gelmişti.
Ve çekmişti mutluluğun hançerini, sönmüş gözlerle.

İLK içen ben oluyorum, yitirdiği gözleri arayan bir maviden.
Senin ayak izlerinden içerken, görüyorum:
Bir incisin parmaklarımdan kayıp giden, büyüyorsun!
Büyüyorsun bütün unutulmuşlar gibi.
Yuvarlanıyorsun: Hüznün kapkara dolu tanesi,
veda sallayışlarından bembeyaz olmuş bir mendile düşüyor.

UÇTU güvercinlerin en beyazı: İzin çıktı seni sevmeme!
Sessiz pencerede sallandı sessiz kapı.
Sessiz ağaç, adım attı sessiz odaya.
Sanki burada kalmıyormuşçasına, yakındasın şimdi.

Elimden alıyorsun büyük çiçeği:
rengi ne beyaz, ne kırmızı, ne mavi – yine de alıyorsun.
Sonrasız kalacak, nerede hiç yoktuysa.
Onunla kalacağız, hiç olmadığımıza göre.

UZAKLARA ÖVGÜ

Senin gözlerinin kaynağında
yaşıyor, yanılsamalar denizindeki balıkçıların efsaneleri.
Deniz, vaadini senin gözlerinin kaynağında tutuyor.

Burada fırlatıp atıyorum,
insanlar arasında yaşamış bir yüreği,
üstümdeki giysileri ve bir yeminin görkemini:

Daha bir çıplağım, karanlıktan daha karanlık olduğumda.
Terk etmektir benim sadakatim.
Ancak ben, ben olduğumda sana dönüşebilirim.

Gözlerinin kaynağında sürüklenirken,
yağmaların düşünü kuruyorum.

Bir olta ötekini yakaladı:
Ayrılıyoruz birbirimize dolanınca.

Senin gözlerinin kaynağında,
asılmış biri ipini boğuyor.

ÇÖLDE BİR ŞARKI

Kara yapraklardan bir çelenk yapılmıştı
Akra yakınlarında:
Orada atımı çevirip ölüme sapladım
kılıcımı.
Hem de tahta kaplarla içtim kuyuların
külünü Akra'da
ve cennetin yıkıntılarına yol aldım kapatıp
yüzümdeki zırhı.

Çünkü ölüydü melekler ve Tanrı da kördü
Akra yakınlarında,
ve kimseler yoktu uykumda ağırlayacak
buraya dinlenmek için çekilenleri.
Ayaklar altında ezilmişti ay ve küçük çiçek
Akra yakınlarında:
o yüzden açmakta şimdi paslanmış yüzüklü eller
taklit edercesine dikenleri.

Şimdi artık eğilmek zorundayım herhalde
dua ettiklerinde Akra'da...
Çok kötüydü gecenin zırhı, kan sızmakta
tokaların arasından!
Böylece gülümseyen kardeşleri olmuştum
Akra'nın demir meleği kılığında.
Böylece hâlâ söylüyorum o adı ve yangını
hissediyorum yanaklarımda.

BOŞUNA yürekler çiziyorsun cama:
karanlıkların prensi
şatonun avlusunda asker toplamakta.
Flamasını ağaca çekiyor – onun uğruna maviye dönüşen
bir yaprak, sonbahar geldiğinde;
Hüznün saplarını, bir de zamanın çiçeklerini dağıtıyor
ordusuna;
saçlarında kuşlarla, kılıçlar insin diye yürüyor.

Boşuna yürekler çiziyorsun cama: kalabalığın arasında
bir tanrı var,
bir zamanlar merdivenlerde, gece vakti senin sırtından
kayan bir harmaniye bürünmüş,
bir zamanlar, sen de insanlar gibi sevgilim dediğinde ve
alevler şatoyu sardığında...
Ne tanıyor harmaniyi, ne de yıldızı çağırıyor, peşine
takılıyor önden uçan o yaprağın.
Sanki, ey zamanın çiçeği' diye çalınmakta kulağına.

MUM IŞIĞI

Keşişler, kıllı parmaklarıyla açtılar kitabı:
Eylüldü.
Şimdi İason, kar serpmekte olmuş hasada.
Ellerden oluşma bir gerdanlık verdi sana orman,
şimdi, ölü bir ip cambazısın.
Aşktan söz ediyorum, mavinin koyusu armağan
edilmişken saçlarına.
Deniz kabuklarına, bir hafif buluta sesleniyorum
ve bir sandal tomurcuklanıyor yağmurda.

Bir tay koşuyor yapraklanan parmaklarda –
Büyük kapı, şarkımla kapkara açılıyor:
Nasıl yaşardık bizler burada?

ELLERİN ZAMANLARLA DOLU...

Ellerin zamanlarla dolu geldin bana – dedim ki:
Artık kahverengi değil saçların.
Bunun üzerine hafifçe acının terazisine bıraktın;
benden ağırdılar...

Sana gemilerle gelip yüklüyorlar, sonra satışa
çıkarıyorlar hepsini şehvetin pazarlarında –
Derinlerden geliyor gülümsemen, ben ise hafif
kalan kefede ağlamaktayım.
Ağlıyorum: Kahverengi değil saçların, denizi
sunmaktalar sen onları dalgalandırırken...
Fısıldıyorsun: Dünyayı doldurmaktalar benimle,
Bense, bomboş bir yoldan başka bir şey değilim
senin yüreğinde!
Diyorsun ki: Kuşan yılların yapraklarını – zamanıdır
artık gelip beni öpmenin!

Ama yıllanan yaprakların aksine, artık kahverengi
değil saçların.

YARIM GECE

Yarım gece. Kıvılcımlar saçan gözlere rüyanın
hançerleriyle tutturulmuş.
Acıdan bağırma: Sargı gibi dalgalanmakta bulutlar.
Bir ipek halı gibi serilmişti aramıza yarım gece,
başlayabilsin diye karanlıkların dansı.
Bize canlı ağaçtan kesip yaptılar kara flütü, şimdi
rakkase gelmekte.
Lületaşından yapılma parmaklarını batırıyor
gözlerimize:
Kimdir ağlamak isteyen burada?
Kimse. Dönüyor neşeyle ve yükseliyor ateşli
davulun sesi.
Bize yüzükler atıyor, hançerlerimizle yakalıyoruz.
Bir nikâh mıdır böylece kıydığı? Ses, cam kırıkları
gibi ve şimdi biliyorum yine:

Seninkisi
erguvan rengi bir ölüm değildi.

SAÇLARIN DENİZİN ÜZERİNDE

Senin saçların da dalgalanmakta denizin üzerinde
altın ardıçla birlikte.
Ardıçla aklaştığında, maviye boyuyorum:
Son defasında güneye sürüklendiğim kentin rengine...
Halatlarla bağlamışlardı beni ve sonra yelken çekip
her birine
Beni tükürmüşlerdi sisli ağızlarından, şarkılar
söyleyerek:
"Gel, gel denizlerin üzerinden!"
Bense sandal diye kanatları boyamıştım erguvan
rengine,
meltemimi kendi soluğumla üfleyip onlar uyumadan
denize açılmıştım.
Şimdi kırmızıya boyamam gerekirdi saçlarını, oysa
maviyken seviyorum:
Ey yıkıldığım ve güneye sürüklendiğim kentin gözleri!
Saçların da dalgalanmakta denizin üzerinde
altın ardıçla.

ÖLÜM FÜGÜ

Akşam vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve öğlenlerle sabahlarda bir de geceleri
hiç durmaksızın içmekteyiz
bir mezar kazıyoruz havada rahat yatılıyor
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava karardığında Almanya'ya senin altın saçlarını
yazıyor Margarete
bunu yazıp evin önüne çıkıyor ve yıldızlar parlıyor
köpeklerini çağırıyor ıslıkla
sonra yahudilerini çağırıyor ıslıkla toprakta bir mezar
kazdırıyor
bize buyruk veriyor haydi bakalım şimdi dansa

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve sabahlarla öğlenlerde bir de akşamları
hiç durmaksızın içmekteyiz
Bir adam oturuyor evde yılanlarla oynayıp yazı yazan
hava karardığında Almanya'ya senin altın saçlarını
yazıyor Margarete
senin kül olmuş saçlarını Sulamith bir mezar kazıyoruz
havada rahat yatılıyor

Adam bağırıyor daha derin kazın toprağı siz
ötekiler şarkılar söyleyip dans edin
tutup palaskasındaki demiri savuruyor havada gözlerinin
rengi mavi
sizler daha derine sokun kürekleri ötekiler devam edin
çalmaya ve dansa

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
ve sabahlarla öğlenlerde bir de akşamları
hiç durmaksızın içmekteyiz
bir adam oturuyor evde senin altın saçların Margarete
senin kül saçların Sulamith adam yılanlarla oynuyor

Sesleniyor daha tatlı çalın ölümü çünkü o Almanya'dan
gelen bir ustadır
sesleniyor daha boğuk çalın kemanları sonra sizler
duman olup yükseliyorsunuz göğe
sonra bir mezarınız oluyor bulutlarda rahat yatılıyor

Gece vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü
sonra öğlen vakitlerinde ölüm Almanya'dan gelen bir ustadır
akşamları ve sabahları içmekteyiz hiç durmadan
ölüm bir ustadır Almanya'dan gelen gözleri mavi
bir kurşunla geliyor sana tam göğsünden vurarak
bir adam oturuyor evde senin altın saçların Margarete
köpeklerini salıyor üstümüze havada bir mezar
armağan ediyor
yılanlarla oynuyor ve dalın düşlere ölüm Almanya'dan
gelen bir ustadır

senin altın saçların Margarete
senin kül olmuş saçların Sulamith

GECEDE IŞIK DEMETİ

En parlak yanan, saçlarıydı akşam sevgilimin:
ona yolluyorum en hafif tahtadan yapılma tabutu.
Tıpkı düşlerimizin Roma'daki yatağı gibi, dalgalarla sarılı;
beyaz bir peruk takmış benimki gibi ve sesi kısık çıkmakta:
yüreğin kapılarını açtığımda benim gibi konuşuyor.
Bildiği Fransızca bir aşk şarkısı var geç ülkelere
yolculuğum sırasında ve sabaha mektuplar yazarken
söylediğim.

Duyguların kakmasını taşıyan güzel bir sandal bu tabut.
Daha gençken senin gözlerinden, onunla bırakmıştım
kendimi kanın akıntılarına.
Şimdi ise Mart karlarında ölü bir kuş kadar gençsin,
şimdi sana gelip söylüyor Fransızca şarkısını.
Hafifsiniz: ilkbaharımı sonuna kadar uyuyorsunuz.
Ben daha hafifim:
yabancılara söylüyorum şarkımı.

SENDEN BANA UZANAN YILLAR

Yine dalgalanıyor saçların, ben ağlarken. Gözlerinin
mavisini
örtüyorsun aşkın sofrasına: yazla sonbahar arasında bir
yatak.
Ne benim, ne senin, ne de bir üçüncünün hazırladığı
içkidir tattığımız;
son ve boş bir şeyleri yudumlamaktayız.

Kendimizi derin suların aynalarında seyrederken, daha
çabuk uzatıyoruz birbirimize yemekleri:
Gece, ta kendisi gecenin, sabahla başlıyor,
bırakıyor beni senin döşeğine.

GEÇ VE DERİN

Parlak söylevler kadar kötücül başlıyor bu gece.
Bizler, dilsizlerin elmalarını yiyiyoruz.
İnsanın yıldızlara havale etmekten hoşlanacağı bir iş
bizim yaptığımız;
Ihlamur ağaçlarımızın sonbaharında, düşünceli bir
bayrak kızıllığı,
ya da alev almış güneyli konuklar gibiyiz.
Yeni İsa'nın adına yemin ediyoruz, tozlarla tozu,
kuşlarla seyyar bir pabucu,
yüreğimiz ile suya inen bir merdiveni evlendirmeye.
Çöllerin kutsal yeminlerini ediyoruz dünyaya,
isteyerek ediyoruz,
Düş yoksulu bir uykunun çatılarından haykırırken
bu yeminleri,
zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz.

Sesleniyorlar : Günah işliyorsunuz!

Bunu çoktandır biliyoruz.
Çoktandır biliyoruz da, ne yapıyoruz?
Sizler, ölümün değirmenlerinde müjdelerin beyaz ununu
öğütüp,
kardeşlerimizin önüne koymaktasınız –

Bizler zamanın aklaşmış saçlarını sallıyoruz.

Uyarıyorsunuz bizi: Günah işliyorsunuz!
Bunu biz de biliyoruz,
Üstümüze gelsin günahlar.
Uyaran ne kadar işaret varsa, hepsinin günahı bize
yüklensin,
gelsin boğulan deniz,
dönüşün zırhlara bürünmüş fırtınaları,
gelsin gece yarısından farksız gün,
hiç olmadık ne varsa, gelsin!

Ama bir insan da, mezardan çıkıp gelsin.

CORONA

Sonbahar, avucumdan yemekte yaprağını: biz dostuz.
Badem kabuklarından soyup zamanı, ona gitmeyi
öğretiyoruz:
Zaman, kabuğuna dönüyor.

Aynadan yansımakta Pazar,
düşlerde uyunuyor,
ağızlar doğruyu söylemekte.

Sevenlerin kavmine iniyor gözlerim:
Birbirimize bakıyoruz,
karanlık şeyler söylediklerimiz,
gelincik çiçeğiyle hatıraların birbirlerini sevmeleri gibi
seviyoruz birbirimizi,
istiridyelere sızan şarap,
ay ışığında yüzen deniz gibi uyuyoruz.

Birbirimize sarılmış, duruyoruz pencerede, sokaktan
bizi seyrediyorlar:

zamanı geldi artık bilmelerinin!
Taşların çiçeklenmesinin,
bir yüreğin tedirgin atmasının zamanı geldi.
Zamanıdır artık zamanının gelmesinin.

Zamanı geldi.

SONSUZLUK

Gece ağacının kabuğuyla, doğuştan paslı
bıçaklardır
sana adları, zamanı ve yürekleri fısıldayan.
Duyduğumuzda uyumakta olan bir sözcük
saklanıyor yaprakların altına:
Usta bir konuşmacı olacak bu sonbahar,
onu toplayan el ise daha da usta
ve unutulmuşluğun gelincikleri kadar canlı,
o eli öpen dudaklar.

SUS!

Sus! yüreğine batırıyorum dikeni,
çünkü gül, evet, o gül
aynada gölgelerle birlikte şimdi, kanamakta!
Kanıyordu zaten, daha biz Evet ile Hayırı
karıştırdığımızda,
ve yudumladığımızda,
çınladı diye masadan fırlayan bir kadeh:
Kararması bizden de uzun süren
bir gecenin habercisiydi.

Dinmeyen susuzluğumuzla içmiştik:
Tadı acı gelmişti,
ama şarap gibi de köpüklenmişti –
Gözlerinin ışık demetlerini izlemiştim,
ve tatlı sözlerle dolanmıştı dilimiz...
(Şimdi de, şimdi hâlâ dolanmakta.)

Sus! Daha da derin batmakta diken yüreğine:
Onun dayanışması, güllerle.

BENİ DE KAT ACILARA

Say bademleri,
say acı olup da seni uyanık tutanları,
beni de kat aralarına:

Gözlerini aramıştım açtığında,
ve kimse bakmadığında yüzüne,
o gizli ipliği
düşüncelerindeki çiğ tanesinin
içinde hiçbir yüreğe yolu düşmemiş
sözlerin korunduğu testilere
köprü olmuş
ipliğine bağladım.

İlk kez orada senin oldu adın,
emin adımlarla yürüdün kendine,
suskunluğunun çanlarıydı özgürce çalınan,
yanma geldi kulak verdiklerin,
ölen, sana da sardı kollarını
ve üçünüz geçip gittiniz.
akşamın içinden.

Beni de dönüştür acıya,
kat beni de bademlerin arasına.

EŞiKTEN EŞİĞE'DEN
(VON SCHWELLE ZU SCHWELLE, 1955)

Gisèle için

PAUL ELUARD'IN ANISINA

Ölenin mezarına koy,
yaşamak için söylediği sözcükleri.
Yerleştir başını onların arasına,
bırak hissetsin
özlemin
kıskaç gibi dilini.

Ölenin göz kapaklarına koy,
ona sen diyenden esirgediği
ve tıpkı onunki gibi çıplak bir el,
ona sen diyeni
geleceğin ağaçlarına aşıladığında,
yüreğindeki kanla görmezlikten geldiği
sözcüğü.

Koy bu sözcüğü gözkapaklarına:
Belki de
henüz maviliğini yitirmemiş gözlerine,
bir başka, daha yabancı mavilik girer de,
ona sen demiş olan,
bir rüyaya dalar onunla, biz diye.

BURADA

Burada – kiraz çiçeğinin oradakinden daha koyu
olmak istediği yerde.
Burada – o çiçeklere öyle olabilmeleri için yardım
eden el.
Burada – binip kum ırmaklarından yukarı
seyrettiğim gemi:
demir atmış
yatıyor, senin serptiğin uykularda.

Burada – anlamı, tanıdığım bir adam:
şakaklarında, bir zamanlar söndürdüğü
korların renginde kır serpintileri.
Kadehini fırlatmıştı alnıma
ve sonra,
bir yıl geçince aradan,
yara izini öpmek için dönmüştü.
Dile getirmişti ilencini ve kutsamasını,
bir daha hiç konuşmadı.

Burada – yani akşamlarından beri,
bir bulutla birlikte
yönettiğiniz kent.

BU AKŞAM DA

Sepetlerle kente taşıdığın buz,
şimdi daha bir dolu çiçeklenmekte,
kar, güneşte yüzen
bu denize de
yağdığından bu yana.

Kumdur
senin istediğinse buna karşılık,
çünkü evde kalan
son gül de
kum taneleriyle ölçülen
saatlerle beslenmek peşinde.

ZAMAN KIRMIZISI DUDAKLARLA

Denizlerde olgunlaştı bu ağız,
o ki, sözcüklerini akşam, şimdi ve burada,
kendi ülkelerine bakarken,
mırıldanarak tekrar etmekte,
zaman kırmızısı dudaklarla.

O ağız ki, denizden yaratılmış,
orkinosların, insan varolduğundan bu yana
göz kamaştıran parıltılarla
yüzdükleri denizden gelme.

Işığa hedef olan orkinosun gümüş rengi,
bir ayna gümüşü:
Gözlere çarpan ise,
alınlardan yansıyan,
bir başka ve gezginci zafer,

Gümüş ve yine gümüş.
Derinliklerin katmerli görkemi.

Götür sandalları oraya,
kardeşim,
ve fırlat
ağlarını.

Çek sonra,
evlerimize,
masalarımıza,
tabaklarımıza at –

Bak, kabarmakta dudaklarımız,
onlar da zaman kırmızısı, tıpkı akşam gibi,
onlar da mırıldanmakta –
ve denizden gelen dudaklar
kanatlanmaya başladı bile sudan,
sonsuz bir öpücüğe.

ARGUMENTUM E SILENTIO

René Char için

Zincire vurulmuş
altınla, unutulmuşluk arasında:
Gece.
İkisi de onu yakalamak peşinde.
Ve gece, ikisine de izin vermekte.

Bırak,
sen de bırak oraya, ne varsa
doğmak isteyen, günlerle:
Yıldızları takınıp, denizin baskınına
uğrayan sözcükleri bırak.

Bir sözcük, herkese.
Onların şarkısını söylemiş bir sözcük,
arkalarından bir güruhun saldırısına uğradıklarında –
Herkese şarkılarını söyledikten sonra,
donup kalmış bir sözcük.

Ona, geceye ver,
ver yıldızları takınıp deniz baskınına uğrayanı,
zehirli dişleri heceleri deldiğinde,
kanı akmayanı,
suskunlukla kazanılanı, ona ver.

Ona ver suskunluğun sözcüklerini.

Karşı çık, onca pisliğe alışmış kulaklarıyla,
birer zaman fahişesi kılığında,
tüm zamanların peşine düşenlere,
sonunda sözcüklere gebe kal,
artık yalnızca zincir sesleri duyulduğunda,
gerdeğe gir, orada, altın rengiyle
unutulmuşluk arasında uzanmış yatan,
eskiden beri ikisinin hep kardeşi geceyle -

Çünkü, söyle,
gözyaşlarının sel baskınına karşın,
batan güneşlere yine de hasatları gösteren
geceden başka,
nerede yaşayabilirsin
hiç tükenmeyen şafak vakitlerini?

BAĞBOZUMCULARI

Nani ve Klaus Demus için

Gözlerinin şarabının hasadıdır aldıkları,
bağbozumcularının,
toplayıp sıktıklarına gelince, gözyaşlarıdır:
Böyle ister
bir duvar gibi yaslandıkları gece,
üstünde sırıklarının gezinerek
yanıtın suskunluğuna seslendikleri taşlar
böyle ister –
o sırıkları ki, bir kez,
yalnızca bir kez, sonbaharda,
yıl, büyüyüp de dönüştüğünde ölüme,
bir kez suskunluğa seslenip, sonra
düşüncelerin uçurumuna kayan salkım olur.

Şarabın hasadını alıp üzümleri sıkarlar,
sanki gözleri gibi sıktıklarıdır zaman,
damla damla ağlananları,
gece kadar güçlü elleriyle hazırladıkları
bir güneş mezarında toplarlar:
Sonradan çeksin diye birinin dudakları
onların susuzluğunu –
Geç kalmış bir çift dudak, onlarınki gibi:
Felçli ve kıvrılıp kalmış körlerin karşısında –
içki, derinlerden köpürerek yükselirken ağza,
gök, balmumu gibi yayılan denize iner,
meramı, sonunda nemlendiğinde dudaklar,
kırık bir mum olup,
tekrar yanabilmektir.

DUYDUM Kİ

Duydum ki, suyun
içinde bir taş ve bir çember
varmış, bir de suyun üzerinde,
çemberi taşın etrafına yerleştiren
bir sözcük.

Benim kavak ağacımın suya indiğini gördüm,
kollarını nasıl suyun derinliklerine uzattığını,
geceyi versin diye, kökleriyle,
gökyüzüne nasıl yakardığını gördüm.

Koşmadım arkasından, yalnızca
senin gözlerin kadar soylu
ekmek kırıntılarını yerden topladım;
güzel sözlerden oluşma kolyeni çıkarıp,
şimdi kırıntıların durduğu masayı süsledim.

Ve artık göremez oldum kavak ağacımı.

İKİLİ KİŞİLİK

Bırak, hücrede bir mum olsun gözlerin,
bakışın da bir fitil,
bırak, onu yakacak kadar
kör olayım.

Hayır.
Bırak, başka türlü olsun.

Çık evinin önüne,
eğerle benekli rüyanı,
bırak, konuşsun nalları,
ruhumun zirvelerinden
üfleyip temizlediğin karlarla.

UZAKLIKLAR

Göz göze, serinlikte,
gel, şöyle bir şey yaşansın:
Birlikte
soluyalım bizi birbirimizden
ayıran ince perdeyi,
akşam ölçmeye hazırlandığında,
taktığı her maskeyle
ikimize ödünç verdiği
her maske arasındaki uzaklığı.

SEN DE KONUŞ

Sen de konuş,
son olarak sen konuş,
söyle sözünü.

Konuş –
Ama ayırma hayırı evetten.
Anlamı da ver sözüne:
Ona, gölgeyi ver.

Ona yeterince ver gölgeyi,
sence ne kadar paylaştırılmışsa
geceyarısıyla öğlen ve geceyarısı
arasında, o kadarını ver.

Bakın etrafına:
Gör, nasıl da canlı, çepeçevre –
Ölüm aşkına! Canlı!
Gerçek, yalnızca gölgenin yansıması.

Ama bak, küçülmekte şimdi durduğun yer:
Peki şimdi nereye, ey gölge çıplağı, nereye?
Tırman. Yokla etrafını.
İncelmektesin gittikçe!
Daha ince – bir iplik,

yıldızın aşağı inmek için kullandığı;
o yıldız ki, aşağıda, kendi yansımalarını
gördüğü yerde, gezginci sözcüklerin
dalgalı sularında yüzmek istemekte.

NEREDE BUZ VARSA

Nerede buz varsa, iki kişilik serinlik de vardır.
İki kişilik: Onun için getirttim seni.
Çevrende ateşten bir solukla –
Güllerden gelmiştin.

Sordum: Neydi oradaki ismin?
O isimdi bana söylediğin:
Kül parıltısı vardı üstünde –
Sen, güllerden geldin.

Nerede buz varsa, iki kişilik serinlik de vardır:
Çifte ismi ben verdim sana.
Gözlerini o isim altında açtın –
Bir ışık vardı buzdaki deliğin üzerinde.

Şimdi ben kapatıyorum, dedim, gözlerimi –:
Al bu sözcüğü – benim gözlerim seninkilere
anlatmakta! Al ve tekrar et arkamdan,
ağır ağır tekrar et,
geciktir geciktirebildiğin kadar söylemeyi,
gözlerini ise – açık tut, tutabildiğince!

FRANÇOIS İÇİN MEZAR YAZITI

Açık duruyor dünyanın
iki kapısı:
Senin tarafından açılmış,
alacagecede.
çarptıklarını, sürekli çarptıklarını
duyuyoruz, ve sana taşıdıklarını
sonrasız, belirsizlikleri,
sonsuz yeşili.

BİZİM İÇİN SAATLERİ SAYAN

Bizim için saatleri sayan,
sürdürüyor saymayı.
Söyle, ne olabilir saydığı?
Sayıyor hiç durmaksızın.

Daha bir serinlemiyor ortalık,
daha gecemsi,
daha nemli olmuyor.

Yalnızca, etrafı dinlememize
yardımcı olan, şimdi,
kendi başına dinliyor.

SÖZCÜKLERİN AKŞAMI

Sözcüklerin akşamı – hazine avcısı sessizliğin!

Bir adım ve bir adım daha,
sonra üçüncü bir adım,
izi gölgenle silinmeyen:

Açılıyor zamanın
yara izi
ve bütün ülkeyi kana veriyor –
Sözcüklerin akşamının bekçi köpekleri
saldırıyorlar şimdi sana,
tam ortadan:
Daha vahşi susuzluğun,
daha vahşi açlığın şenliğini kutluyorlar...

Son bir ay koşuyor yardımına:
uzun bir gümüş kemiği
– geldiğin yol kadar çıplak –,
sürüye fırlatıyor,
ama kurtaramıyor bu seni:
uyandırdığın ışık demeti,
köpürerek daha yakınlaşıyor,
ve üstünde, bundan yıllar önce
ısırdığın bir meyva yüzmekte.

ZAMANIN GÖZÜ

Bu, zamanın gözüdür:

Şehla bakar
yedi renkli kaşlarının altından.
Ateşlerle yıkanır kapakları,
gözyaşı, buhardır.

Kör yıldız, ona doğru uçar
ve erir değdiğinde daha sıcak kirpiklere:
O zaman dünya ısınır
ve ölmüşler,
tomurcuklanıp çiçek açar.

BOŞ MEZAR

Serp çiçeklerini, yabancı, serp rahatça:
Derinliklerdeki bahçelerdir
onları gönderdiğin yer.

Hiçbir yerde yatmıyor, burada yatması
gereken. Ama dünya, onun yanında yatmakta.
O dünya ki, gözlerini açmıştı
kimi çiçekleri gördüğünde.

Ötekine gelince, körlere katılmıştı
gördüklerinden ötürü:
Çıkıp çok fazla şey topladı:
Çiçeklerin kokularıydı topladıkları –
Bu yaptığını görenler, bağışlamadılar.

O da gidip tuhaf bir damla içti:
Deniz.
Balıklar –

Balıklar katıldılar mı ona?

DİLİN PARMAKLIKLARI'NDAN
(SPRACHGITTER, 1959)

I.

Sesler, su yüzeyinin
yeşiline kazınmış.
Yalıçapkını çıkınca ortaya,
saniyelerin vızıltısı duyulur:

Ne varsa senden yana olan
her bir sahilde,
biçilip,
başka resimlerden yansır.

*

Sesler, dikenli yoldan yansıyan:

Ellerinle yürüyerek gel bize.
Lambayla yalnız kalanın,
elidir tek okuyabileceği.

*

Sesler, geceyle sarmaş dolaş,
çanı astığın salkımlar gibi.

Bir kubbe ol, ey dünya:
Sürüklendiğinde buraya
ölü istiridye,
çanlar burada çalacak.

*

Sesler, duyunca yüreğin,
yine annenin yüreğine kaçmakta.
Yaşlı ağaçlarla genç ağaçların
yaş halkalarını durmaksızın değiştikleri
darağacından gelen sesler.

*

Sesler, kupkuru, çakıltaşları gibi,
kürek çekmekte sanki bir sonsuzluk,
(biraz yürek-)
yapışkan bir sızıntı peşinde.

İçlerine mürettebatı benim yerleştirdiğim
gemileri burada denize indir, çocuğum:

Hortum geminin ortasında tozuttuğunda,
perçin çivileri de birbirlerine kavuşurlar.

*

Yakub'un Sesi:

Gözyaşları.
Kardeş gözündeki yaşlar.
Biri takılıp kaldı yerinde, büyüdü.
Bizler onun içinde yaşamaktayız.
Soluk al ki,
kurtulsun.

*

Teknenin içindeki *sesler:*

Yalnızca
ağızlar,
kurtulabilenler. Sizler
batmakta olanlar, bizi de
duyun.

*

Ses
değil artık – geç saatlerin
gürültüsü yalnızca, zamana yabancı, senin
düşüncelerine armağan edilmiş, burada,
nihayet uyanmış: Bir
meyve yaprağı, göz büyüklüğünde,
derinliğine çizilmiş; hep reçina dökmekte
ve kabuk bağlamaktan
yana değil.

BİR RESMİN ALTINDA

Kargalarla bulutlanmış buğday fırtınaları.
Hangi göğün mavisi? Aşağıdakinin mi? Yukardakinin mi?
Ruhun yayından atılma bir geç zaman oku.
Daha güçlü titreşimler. Kor ateşi daha yakın. İki dünya.

DÖNÜŞ

Gittikçe artmakta kar yağışı,
dünkü gibi, güvercin renginde,
sanki sen, şimdi hâlâ uyumaktasın.

Engin birikmiş bir beyazlık.
Onun üstünde, sonsuzca,
yitirilmişin kızak izleri.

Onun altında, saklı,
gözlere onca acı veren,
tepeciklerle yükselmekte,
görünmeksizin.

Her birinin üstünde,
kendi bugününe döndürülmüş,
dilsizlikte yitip gitmiş bir Ben:
Bir sopa, tahtadan.

Orada: Buzlu rüzgârların
bu tarafa estirdiği bir duygu,
kar ve güvercin rengi
bayrağını dikmekte.

AŞAĞIDA

Ağır gözlerimizin
konukluk ederken konuştukları,
unutulmuşluğa geri döndürülmüş.

Hece hece döndürülüp,
gündüz körü zarlara dağıtılmış,
oynayan el, koskoca, onlara
uzanmakta, uyanırken.

Ve konuştuklarımın fazlası:
senin suskunluğunun giysilerini taşıyan
küçük bir kristalde birikmiş.

ÇİÇEK

Taş.
Havadaki taştır izlediğim.
Gözlerin taş kadar kör.

Biz
ellerdik,
karanlığı döküp bulduk
yazdan esen sözcüğü:
Çiçek.

Çiçek – bir sözcük, görmeyenler için.
Senin ve benim gözlerimiz:
Suyun pınarı
onlarda.

Gövermek
birbirine eklenen yapraklar gibi,
yürek duvarlarıyla.

Bir sözcük daha buna benzeyen ve
havada titreşir kulak kemikçikleri.

DİLİN PARMAKLIKLARI

Gözyuvarlağı, çubukların arasında.

Gözkapağı, bir ışık böceği,
yukarıya kürek çekip,
bir bakışı özgür bırakmakta.

Gözbebeği, düşsüz ve bulanık bir yüzücü:
Yürek grisi gökyüzü, yakınlarda olmalı.

Yongaların dumanı tütmekte,
çarpık, demir şamdandan.
Sana
ruhun kapılarını açan,
Işığın anlamıdır.

(Senin gibi olsaydım. Sen benim gibi olsaydın.
O zaman durmaz mıydık
aynı rüzgârda?
Ama biz, yabancıyız.)

Taştan bir zemin. Onun üstünde,
iyice yan yana, iki
yürek grisi birikinti:
İki suskunluk,
ağız dolusu.

BİR GÜN VE BİR GÜN DAHA

Lodoslu sen. Önümüzden
uçtu sessizlik, ikinci ve
daha saydam bir yaşam.

Kazandım, yitirdim, inandık
karanlık mucizelere, sonra çabucak
göğe yazılan bir dal taşıdı bizi, uzandı
akan beyazlığın içinden ayın yörüngesine,
bir sabah, düne tırmandı, ve biz,
artık toza dönüşmüş, şamdanı getirdik;
ittim ne varsa, hiç kimsenin eline.

MEKTUP VE SAAT İLE

Balmumu,
senin adını bulup çıkaran,
adını
şifreleyen
bir yazılmamışı
mühürlemek için.

Geliyor musun şimdi, yüzen ışık?

Parmaklar, onlar da balmumundan,
yabancı,
acıtan yüzüklerden geçmiş.
Eriyip gitmiş uçları.

Geliyor musun, yüzen ışık?

Saat peteklerinin zamanı boşalmış,
bin yılın kovanı gelin edilmekte,
yolculuğa hazır.

Gel, yüzen ışık.

KİMSENİN GÜLÜ'NDEN
(DIE NIEMANDSROSE, 1963)

Ossip Mandelstam'ın anısına

İÇLERİNDE TOPRAK VARDI,
ve kazdılar
Kazdılar, hep kazdılar, böyle geçti
günleri, geceleri. Ve övgüler düzmediler Tanrıya,
o ki, duyduklarına göre, istemişti bütün bunları,
o ki, duyduklarına göre, her şeyi biliyordu.

Kazdılar ve artık hiçbir şey duymadılar;
bilgeleşmediler, ne bir şarkı bestelediler,
ne de bir dil yarattılar.
Hep kazdılar.

Sessizlik geldi, sonra bir de fırtına,
bütün denizler geldiler.
Ben kazıyorum, sen kazıyorsun, kurtlar da,
ve orada şarkı söyleyen, diyor ki: Onlar kazıyorlar.

Ey biri, ey kimse, hiçbiri, ey sen:
Nereyeydi o hiçbir yere gitmeyen yol?
Sen kazıyorsun ve ben kazıyorum ve ben
kazarak sana uzanıyorum, ve parmakta
bir yüzük açıyor bizim için.

ONCA YILDIZ uzatmışlardı
bize. Ben,
sana baktığımda – ne zamandı? –
uzakta,
başka dünyalardaydım.

Bu yollar, galaksiler gibi,
bu saat, adlarımızın yükünü
gecelerle tartmakta.
Biliyorum,
doğru değil
yaşamış olduğumuz, yalnızca
orada, kör bir nefesti,
yokluk ve zaman arasında

gidip gelen, bir uydu hızıyla
seyirtiyordu bir göz sönmüş küllere doğru,
vadilerde, ateşin olduğu yerde ise,
zaman, görkemiyle uç vermişti,
ve ne varsa, var idiyse ve olacaksa,
bir sarmaşıktı çevresinde –,
biliyorum,
biliyorum ve sen de biliyorsun; biliyorduk,
bilmiyorduk aslında, çünkü biz
buradaydık ve orada değildik,
ve arada sırada, aramıza
hiçlikten başka bir şey girmediğinde,
bütünüyle
birbirimize kavuşuyorduk.

MEZMUR

Kimse yoğurmuyor bizi yeniden
topraktan ve çamurdan,
kimse ağıt yakmıyor toz oluşumuza.
Kimse.

Şükürler olsun sana, Kimse.
Dileğimiz, senin için
çiçek açmak.
Sana
doğru.

Bir hiçtik biz,
öyleyiz, ve öyle
kalacağız, çiçek açarak:
Hiçliğin
ve
Kimsenin gülü.

Ruhun aydınlığıdır taçyaprakları,
çiçek tozlarıdır gökteki çöller,
ve gülün kırmızı dorukları;
dikenlere,
evet, dikenlere söylediğimiz,
erguvan rengi bir şarkıdır.

BAMBULAR KESTİM:
senin için, oğlum.
Yaşadım.

Şu yarın sökülüp
götürülen kulübe,
duruyor.

Yapımında çalışmadım: Sen,
yıllar önce
buyruklara uyarak,
etrafımdaki kumları hangi
kaplara doldurduğumu
bilmiyorsun. Özgürlükten gelme
senin kumların – özgür kalacak.

Burada kök salan kamış, yarın
yine burada olacak, ruhun seni
nereye estirirse estirsin,
özgürlüğünde.

NEFESDÖNÜMÜ'NDEN
(ATEMWENDE, 1967)

RAHATÇA karlarla
ağırlayabilirsin beni:
yürüdüğüm sürece omuz omuza
dut ağacıyla yazın içinden,
diye bağırdı, en genç
yaprağı.

GELECEĞİN kuzeyinde akan
ırmaklara atıyorum,
taşlarla yazılmış gölgelerle,
korka korka ağırlaştırdığın
ağları.

GEÇ KALMIŞ YÜZÜNÜN ÖNÜNDE,
beni de değiştiren gecelerin
arasında,
tek başına,
bir şey gelip durdu,
bir zamanlar, düşüncelere aldırmaksızın,
bizde olan bir şey.

DURMAK gölgesinde,
havadaki yara izinin.

Kimse ve hiçbir şey için durmak.
Tanınmaksızın,
yalnızca
kendin için.

O gölgede,
konuşmadan da
barınabilen her şeyle.

SAYDAM güneşler
grikara çoraklığın üzerinde.
Ağaçboyu bir düşünce, el uzatmış
ışık tonlarına;
daha
insanlardan öteye de
söylenebilecek
şarkılar var.

ELLERİMİN DERİSİNİN ALTINA dikilmiş:
Senin, acıları ellerle
dindirilmiş adın.

Besinimiz olan
hava topağını yoğurduğumda,
bir acılık katıyor
delicesine açılmış tenden yansıyan
harflerin parıltısı.

KAPKARA,
anıların açtığı yara gibi,
kazarak sana giden yolu açmakta gözler,
yüreğin parlak dişleriyle ısırılmış
ve adı yatağımız olarak kalan
bu yüce topraklarda:

Bu tünelden gelmelisin –
geliyorsun.

En derinlerden,
tohumların bereketiyle donatmakta
seni deniz,
bütün zamanlar için.

Sonu yok her şeye bir ad vermenin,
sana
kaderimi örtüyorum.

PRAG'DA

Yaşamlarımızla tıkabasa emzirilmiş,
ama yarım kalmış ölüm,
külrengi bir resmin
gerçekliğiyle sarmıştı etrafımızı –

biz de
içmekteydik daha, birbirine çarpan
iki kılıcı andıran ruhlarımızla, göktaşlarına dikilmiş
ve geceyataklarında sözcüklerin kanıyla doğmuş;

büyüyor, büyüyorduk
birbirimizin içinde ve kalmamıştı
bizi sürükleyene verecek ad (canlı gölgem miydi,
deliliğin merdivenlerinden sana tırmanan),

bir kule
dikti yarım kalmış ölüm bir yerlere,
bir Hradschin,
simyacı kuşkularıyla örülü,

kemikleşen İbranice,
unufak spermler olmuş
akmaktaydı, şimdi içinde iki düşe
dönüşmüş olarak ve zamana karşı kulaç atıp
yüzdüğümüz kum saatinden.

* Hradschin: Prag'da bir mahalle.

SEN YATTIĞINDA,
yitik bayrakların kumaşından bir yatakta ve
mavikara heceler arasında,
karkirpiğinin gölgesinde,
düşüncelerin seline kapılan turna kuşu
gelir yüzerek,
sapasağlam –
kendini ona açarsın.

Gagası saati vurur sana
her ağızda – ve hepsinde,
bir suskunluğun bin yılı,
kor kırmızısı bir ipin ucunda sallanan
çana dönüşür

vadelerle vade bitimleri,
üstüste sürünen bozuk paralar gibi,
birbirlerini ölesiye aşındırırlar,
sanki tenine işleyen,
kaskatı bir bozuk para yağmuruna
tutulursun,
saniyelerin kılığında
uçup, barikatlar kurarsın
düne ve yarına açılan
kapıların arkasına – fosfor
parıltısıyla, sonsuzluğun dişleri gibi,
tomurcuklanır bir bir göğüslerin,
uzanan ellere karşı ve inen
darbelerin altında –: öylesine yoğun,
öylesine derin
ve darmadağınıktır
turna kuşunun
yıldızlı tohumları.

SÖZCÜKLERİN DUVARINDAN,
doğruları vura vura çıkarmaktan
bembeyaz kesilmiş yumruklarında,
yeni bir beynin çiçekleri açmakta.

Hiçbir şeyle perdelenmemenin güzelliğiyle,
etrafa saçmakta
düşüncelerin gölgelerini.
Ve orada, sarsılmaz bir biçimde,
bugün de kıvrımlarla uzanmakta
on iki dağ, on iki alın.

Sende de yıldız gözleriyle,
avare gezinip duran hüzün,
bütün bunları kendinde yaşar.

AKŞAMLARI,
Hamburg'da,
uçsuz bucaksız bir kundura kayışı –
hayaletlerin kemirdiği bir yem, –
kanayan iki ayak parmağını birleştirip,
dönüştürür
bir yol ilencine.

YAZILAN, mağaraya dönüşürken,
deniz yeşili sözler,
koylarda alev alev yanmakta,

sarhoş
güvercinler, adların denizinde
ve hızla seyirtmekteler,

sonsuzluğa yargılı
bir hiçbiryerdelikte,
burada, anılarıyla
yüksek sesli çanların – nerede?

kim
solumakta bu
gölgeler ülkesinde, kim
alttan alta
pırıltılar saçmakta durmaksızın,
kim?

UFALANMIŞ SÖZCÜKLERLE avucunda,
unutuyorsun, unutmakta olduğunu,

noktalama işaretleri
bileğinde göz kırpıyor,

aralar,
at sırtında geliyor, taraklanarak
açılmış topraktan,

orada,
belleği tutuşturan sunakta,
bir soluk
sizi yakalıyor.

BİR GÜRÜLTÜ: hakikatin
ta kendisi,
insanların dünyasına
adım atmış,
eğretilemeler yığınının
ortasına.

KARATAVUKLARIN, akşamları
etrafımı saran kilitsiz kapılardan
gözüken manzarasıyla,
umdum ki, silahlanabilirim.

Silahların manzarasıyla – eller,
ellerin manzarasıyla – yamyassı
ve keskin çakıltaşıyla çoktan
yazılmış satır.

– Ey dalga, sendin
onu buraya sürükleyip bileyen,
hiç yitip gitmeyen sen,
ona kendini verdin,
sen, kıyıkumu, yutmaktasın
durup dinlenmeksizin,
ve sizler, kumsaldaki çalılar,
sizler de estirin şimdi kendi payınızı, –
satırlar, satırlar,
her bin yılda iki kez
sarmaşdolaş yüzüp geçtiğimiz;
ve parmaklarımızda, ancak
bizimle canlı kalabilen,
o görkemli – gizemli tufanı bile
inandıramadığımız bütün o şarkılar.

SONYAZ GÜNEŞLERİ'NDEN
(FADENSONNEN, 1968)

BOŞLUKTA BİR ISIRIK izi.

Onunla da
buradan
savaşmalısın.

GÜRÜLTÜLER ARASINDA, tıpkı başlangıcımızda
olduğu gibi, bana isabet ettiğin
vadide,
yeniden kuruyorum – hani o,
biliyorsun: görünmeyen,
duyulmayan
çalarkutuyu.

SONSUZLUKLAR, üzerinden
esercesine ölmüş,
bir mektup, henüz
yara almamış
parmaklarına değmekte,
ve parlayan alın
bu taraflara gelip,
usulca yerleşmekte
kokuların, gürültülerin arasına.

YAĞMURA BOĞULMUŞ SALIN ÜSTÜNE
sessizliğin o sahte vaazı yayılmış.

Sanki duyabilirmişsin,
sanki seni hâlâ seviyormuşum.

SEN ölümümdün:
seni tutabildim,
her şey elimden dökülürken.

ENKAZA DÖNMÜŞ TABULAR,
ve bıçak sırtında yürürcesine geçmek
aralarından, sırılsıklam
iliklere işlemiş dünyayla,
anlam avına çıkarak,
anlamdan firarda.

KARANLIK YASAĞI'NDAN
(LICHTZWANG, 1970)

KALINTILARI, duyulanlarla görülenlerin,
binbir numaralı yatakhanede.

gece gündüz
polka:

seni eğitip değiştiriyorlar,

yine
o oluyorsun.

GECEYE DALMAK, yardıma hazır,
ağız yerine,
yıldız geçiren
bir saydam yaprak:

ağaç boyunca
daha bir şeyler var,
delice harcanacak.

ÇOKTAN UZANMIŞTIK
çalıların arasına, sen nihayet
sürünerek geldiğinde.
Ama uzatamadık karanlığımızı
sana kadar:
karanlık yasağı
konmuştu.

KAYIP uzaklaş
kollarımın arasından,

al yanına
nabız atışlarımdan birini,

içine saklan,
dışarda.

NASIL DA ölmektesin bende:

yıpranmış
son bir
nefes yumağında bile,
bir kıymık
yaşam gibi
saplısın.

ÜSTÜ YAZILMAMIŞ
kâğıtlardan
okunmuş mektup,

üstünde
ölü taklidi reflekslerinin
üç gümüş notanın eşliğindeki
kurşuni gümüş zinciri.

Biliyorsun: Hamleler
senin üzerinden geçer, her zaman.

DUA EDEN ELİ
havadan
kesip çıkar
gözlerin makasıyla,
parmaklarını
öpücüğüne giydir:

Şimdi zaman, duaya
kavuşmuş ellerin fırtınasıdır.

SONSUZLUKLAR geçti
yüzünden, geçip ötelere gitti,

bir yangın, ağırdan, söndürdü
bütün muma dönüştürülenleri,

buradan olmayan bir yeşil,
bilgelerin gömdükleri,
durmadan gömdükleri taşın
çenesini, hafiften
tüylendirdi.

KAR SESİ'NDEN
(SCHNEEPART, 1971)

DUYDUM Kİ, çiçek açmış balta,
duydum ki, o yer adlandırılamazmış,

duydum ki, asılan adama
kadının pişirdiği ekmek,
onu iyileştiriyormuş,

duydum ki, onlar, hayat için
tek sığınak diyorlarmış.

BİR YAPRAK, ağaçsız,
Bertolt Brecht için:

Nasıl zamanlar ki bunlar,
bir söyleşi
neredeyse suç oluyor,
onca söylenmişi de
dile getirdi diye?

TAŞLARIN atılması böceklerin arkasından.
O sırada gördüm ki, içlerinden biri yalan söylemiyordu,
çaresizliğime alıştım, diyerek.

Tıpkı senin yalnızlık fırtınan gibi,
o da başardı enginlere yayılan
bir sessizliği.

BİR SÜRE konuğu olacağım,
adı kekelenerek söylenecek dünya,
sonradan; ve bir ad,
bir yaranın yaladığı duvardan
terlenip akmış.

TARLA FARESİNİN sesiyle
cikliyorsun yukarı,

keskin bir
ayraçla,
beni gömleğimden tenime kadar ısırıyorsun,

seni
gölgelerle karartan
konuşmamın ortasında,
ağzıma
bir bez kapatıyorsun.

Dienstag, den 30 [illegible] 1954

Liebe Gerda Blumenthal!

Das alles entschuldigt mich nicht, aber erklärt mich. Eine allgemeine Müdigkeit hatte sich auf mich gelegt. Also, verdammen Sie mich, bitte!

Mein Angelegenheit [illegible] ist, kurz: ich bin ein Zweifler, aber nicht ein wie, wie es mein Lachkrampfen [illegible] sein sollte. In Rolleinnen, die Angelegenheit [illegible] Zweig die [illegible] Kapitel, und auf viele andere Kundennitte! Ja, [illegible] das schlechthin Buch [illegible] Pflicht bekommt, das könnte ich ein [illegible] Buch [illegible] ein Beispiel dieses Sie nun die Tatsache, daß wenn Sie Fragezeichen [illegible] Sprachunmut viele [illegible] Ihnen, [illegible] Die schöne Einheit.

Herzlichst Ihr [illegible]

Schreiben mir bitte Adresse
Ihr [illegible]

PAUL CELAN'IN KISA YAŞAMÖYKÜSÜ

1920 Paul Celan (asıl adı: Paul Antschel), **23** Kasım günü bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak Romanya'nın Bucovina bölgesinde, Czernowitz kentinde doğdu. Aile içersinde konuşulan dil, Almanca'ydı.

1938 Czernowitz'de liseyi bitirdikten sonra, Fransa'nın Tours kentinde tıp öğrenimine başladı.

1939 Tıp öğrenimini yarıda bırakarak Czernowitz'e döndü ve Roman dilleri öğrenimine başladı.

1940 Czernowitz, Sovyetler'in yönetimi altına girdi.

1941 Alman ve Rumen birlikleri, Czernowitz'i işgal etti. Yahudiler için bir getto kuruldu.

1942 Paul Celan'ın annesiyle babası, ölüm kamplarına gönderildi. Czernowitz'den kaçan Celan, Romanya'da bir çalışma kampına yerleştirildi.

1944 İlkbaharda Czernowitz'e döndü; aynı yılın sonbaharında öğrenimine yeniden başladı.

1947 Romanya'da çıkan "Agora" adlı dergide şiirleri ilk kez yayımlanan Paul Celan, aynı yılın aralık ayında Viyana'ya göç etti.

1948 Temmuz ayında Paris'e gelerek, Alman dili ve edebiyatı ve dilbilim dallarında öğrenim yapmaya başladı.

1950 Lisans öğrenimini tamamladıktan sonra Paris Üniversitesi'nde, Ecole Normale Supérieur'e öğretim üyesi olarak atandı. Yazar ve çevirmen olarak çalışmayı da sürdürdü.

1952 *Gelincik ve Anılar* adlı şiir kitabı, Stuttgart'da yayımlandı. Aynı yıl grafik sanatçısı Gisèle Lestrange ile evlendi.

1955 *Eşikten Eşiğe* adlı şiir kitabı, Stuttgart'da yayımlandı. Oğlu Eric dünyaya geldi.

1958 Bremen Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

1959 *Dilin Parmaklıkları* adlı şiir kitabı Frankfurt'da yayımlandı.

1960 Almanca edebiyat çevresinin en önemli ödüllerinden sayılan Georg Büchner Ödülü, Paul Celan'a verildi.

1963 *Kimsenin Gülü* adlı şiir kitabı Frankfurt'da yayımlandı.

1964 Almanya'nın Nordrhein-Westfalen Eyaleti Büyük Sanat Ödülü, Paul Celan'a verildi.

1967 *Nefesdönümü* adlı şiir kitabı, Frankfurt'da yayımlandı.

1968 *Sonyaz Güneşleri* adlı şiir kitabı, Frankfurt'da yayımlandı. "L 'Éphémère" dergisini yayımlayanlar arasına Paul Celan da katıldı.

1969 İsrail yolculuğu yaptı.

1970 Paul Celan, Nisan ayı sonlarında (büyük bir olasılıkla 20 Nisan günü), kendini Seine nehrine atarak yaşamına son verdi.

ŞİİR ADLARI DİZİNİ

Argumentum E Silentio **70**
Aşağıda **90**

Bağbozumcuları **72**
Beni de Kat Acılara **61**
Bir Gün Ve Bir Gün Daha **93**
Bir Resmin Altında **88**
Bizim İçin Saatleri Sayan **79**
Boş Mezar **82**
"Boşuna Yürekler Çiziyorsun Cama" **47**
Bu Akşam da **67**
Burada **66**
Bütün Bir Yaşam **43**

Corona **58**

Çiçek **91**
Çölde Bir Şarkı **46**

Dilin Parmaklıkları **92**
Dönüş 89
Duydum ki **73**

Ellerin Zamanlarla Dolu **49**

François İçin Mezar Yazıtı **78**

Gecede Işık Demeti **54**
Geç Ve Derin **56**
Gölgedeki Bir Kadının Şansonu **39**

İçki Kupaları **37**
İkili Kişilik **74**

Kristal **35**

Mektup ve Saat İle **94**
Mezmur **99**
Mum Işığı **48**

Nerede Buz Varsa **77**

Ölüm Fügü **52**

Paul Eluard'ın Anısına **65**
Prag'da **108**

Saçların Denizin Üzerinde **51**
Sen de Konuş **76**
Senden Bana Uzanan Yıllar **55**
Sonsuzluk **59**
Sözcüklerin Akşamı **80**
Sus **60**

Uzaklara Övgü **45**
Uzaklıklar **75**

Yanık İzi **36**
Yarım Gece **50**
Yolculuklarda **38**

Zaman Kırmızısı Dudaklarla **68**
Zamanın Gözü **81**

İLK DİZE DİZİNİ

Açık duruyor dünyanın **78**
Ağır gözlerimizin **90**
Akşam vakitlerinde içmekteyiz sabahın kapkara sütünü **52**
Akşamları **111**

Balmumu **94**
Bambular kestim **100**
Benim dudaklarımda arama dudaklarını **35**
Bırak, hücrede bir mumu olsun gözlerin **74**
Bir gürültü: hakikatin **113**
Bir süre konuğun olacağım **132**
Bir yaprak, ağaçsız **131**
Bir zaman parçası ki, senin maiyetin kılmakta tozları **38**
Bizim için saatleri sayan **79**
Boşlukta bir ısırık izi **117**
Boşuna yürekler çiziyorsun cama **47**
Bu zamanın gözüdür **81**
Burada-kiraz çiçeğinin oradakinden daha koyu **66**

Çoktan uzanmıştık **124**

Denizlerde olgunlaştı bu ağız **68**
Dua eden eli **126**
Durmak gölgesinde **105**
Duydum ki, çiçek açmış balta **131**
Duydum ki, suyun **73**

Ellerimin derisinin altına dikilmiş **106**
Ellerin zamanlarla dolu geldin bana –dedim ki **49**
En parlak yanan, saçlarıydı akşam sevgilimin **54**
Enkaza dönmüş tabular **119**

Gece ağacının kabuğuyla, doğuştan paslı... **59**
Geceleri başladığında aşk rakkasının **42**
Geceye dalmak, yardıma hazır **124**
Geç kalmış yüzünün önünde **104**
Gittikçe artmakta kar yağışı **89**
Göz göze, serinlikte **75**
Gözlerinin şarabının hasadıdır aldıkları **72**
Gözyuvarlağı, çubukların arasında **92**
Gürültüler arasında, tıpkı başlangıcımızda **117**

İçlerinde toprak vardı, **97**
İlk içen ben oluyorum, yitirdiği gözleri arayan bir maviden **44**

Kalıntıları, duyulanlarla görülenlerin **123**
Kapkara **107**
Kara yapraklardan bir çelenk yapılmıştı Akra yakınlarında **46**
Karatavukların, akşamları **114**
Kargalarla bulutlanmış buğday fırtınaları **88**
Kayıp uzaklaş **125**
Keşişler, kıllı parmaklarıyla açtılar kitabı **48**
Kimse yoğurmuyor bizi yeniden **99**

Lodoslu sen. Önümüzden **93**

Mavidir incelen uykunun güneşleri, tıpkı senin sabahtan... **43**

Nasıl da ölmektesin bende **125**
Nerede buz varsa, iki kişilik de serinlik vardır **77**

Onca yıldız uzatmışlardı **98**

Ölenin mezarına koy **65**

Parlak söylevler kadar kötücül başlıyor gece **56**

Rahatça karlarla **103**

Say bademleri **61**
Saydam güneşler **105**
Sen ölümümdün **119**
Sen yattığında **109**
Sen de konuş **76**
Senin gözlerinin kaynağında **45**
Senin saçların da dalgalanmakta denizin üzerinde **51**
Sepetlerle kente taşıdığın buz **67**
Serp çiçeklerini, yabancı, serp rahatça **82**
Sesler, su yüzeyinin **85**
Sonbahar, avucumdan yemekte yaprağını: biz dostuz **58**
Sonsuzluklar, üzerinden **118**
Sözcüklerin akşamı-hazine avcısı sessizliğin **80**
Sonsuzluklar geçti **127**
Sözcüklerin duvarından **110**
Sus! yüreğine batırıyorum dikeni **60**
Suskun kadın gelip de kopardığında laleleri **39**

Tarla faresinin sesiyle **133**
Taş **91**
Taşların atılması böceklerin arkasından **132**

Uçtu güvercinlerin en beyazı: İzin çıktı seni sevmeme **44**
Ufalanmış sözcüklerle avucunda **113**
Uyumuyorduk artık, çünkü hüznün saatiydi yatağımız **36**

Üstü yazılmamış **126**

Yağmura boğulmuş salın üstünde **118**
Yalnızım, küllerin çiçeklerini yerleştiriyorum **41**
Yarım gece. Kıvılcımlar saçan gözlere rüyanın... **50**
Yaşamlarımızla tıkabasa emzirilmiş **108**
Yazılan, mağaraya dönüşürken **112**
Yine dalgalanıyor saçların, ben ağlarken. Gözlerinin... **55**

Zamanın uzun masalarında **37**
Zincire vurulmuş **70**

KISA BİBLİYOGRAFYA

Buhr, Gerhard: *Celans Poetik* (Celan'ın Şiir Sanatı), Göttingen 1976.

Burger, Hermann: *Paul Celan. Auf der Suche nach der verlorenen Sprache* (Paul Celan. Yitik Dili Ararken), Zürih/Münih 1974.

Horn, Peter: *Rhytmus und Struktur in der Lyrik Paul Celans* (Paul Celan'ın Şiirinde Ritim ve Yapı), University of Witwatersrand, Johannesburg 1970. (Doktora tezi).

Neumann, Peter Horst : *Zur Lyrik Paul Celans* (Paul Celan'ın Şiiri Üzerine), Göttingen 1968 .

Pretzer, Liselotte Anne : *Surrealistische Aspekte in Paul Celans Lyrik* (Paul Celan'ın Şiirinde Gerçeküstücü Bakış Açıları), University of Iowa, 1975. (Doktora tezi).

Weissenberger, Klaus: *Die Elegie bei Paul Celan* (Paul Celan'da Ağıt), Bern/Münih 1969.

Ziglio, Luciana: *Un poeta del nostro secolo* : Paul Celan (1920-1970) (Zamanımızın Bir Şairi : Paul Celan), Padua 1970. (Doktora tezi).

Zivsa, İrena: *Paul Celans Lyrik im Spiegel seiner Übersetzungen* (Yaptığı Çeviriler Açısından Paul Celan'ın Şiiri), Münih 1971. (Doktora tezi).

Voss, Robert F.: Paul Celan's Translations of Shakespeare's Sonnets (Paul Celan'ın Shakespeare Soneleri Çevirileri). Üniversity of Cincinnati, 1973. (Doktora Tezi).

Ahmet Cemal, 1942'de doğdu. Sankt Georg Avusturya Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre aynı fakültede asistan olarak çalıştı. İstanbul Avusturya Kültür Ofisi'nde basın danışmanlığı yaptı. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda ve Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim görevlisi olarak çeviri dersleri verdi. Halen Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi öğretim görevlisi olarak sanat tarihi ve estetik, aynı üniversitenin Devlet Konservatuarı'nda tiyatro tarihi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde sanat kavramları ve Eğitim Fakültesi'nde de çeviri kuramı dersleri veriyor. Bertolt Brecht, Elias Canetti, Stefan Zweig, Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Georg Lukacs, Anna Seghers, Erich Maria Remarque, Manes Sperber, Franz Kafka, Walter Benjamin, Robert Musil, Ernst Fischer, Octavio Paz, Trakl ve E.H. Gombrich'den çevirileri yayımlandı. Çeviri kuramı, estetik, sanat tarihi ve kültür eleştirisi üzerine makaleler kaleme aldı. Halen Cumhuriyet gazetesinde ve Varlık dergisinde yazıyor.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ,
çağımızın en seçkin şairlerini, yapıtları ve yaşamlarıyla kapsamlı biçimde tanıtmayı ve dizi tamamlandığında vazgeçilmez bir kaynak olmayı amaçlıyor.
En seçkin çevirmenler tarafından hazırlanan her kitapta, şairlerin bütün şiirlerinden yapılmış bir seçme, incelemeler, notlar, yaşamöyküsü ve şiir adları/ ilk dize dizini yer alıyor.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ'nin yayımlanmış diğer kitapları:

LORCA/Erdal Alova
DESNOS/Eray Canberk
NEZVAL/Turgay Fişekçi
RILKE/Ahmet Cemal
RİTSOS/Cevat Çapan
BACHMANN/Ahmet Cemal
KAVAFİS/Erdal Alova-Barış Pirhasan
WILLIAMS/Güven Turan
BONNEFOY/Ahmet Soysal
REVERDY/Halil Gökhan
GATSOS/Herkül Millas
TRAKL/Ahmet Cemal
DARIO/Adnan Özer
PAVESE//Kemal Atakay
H.D./Güven Turan
QUASIMODO/Egemen Berköz

Dizi Editörü: Erdal Alova

ISBN 975 366 067 7